

.....
252.567

OSZK

Szent
László király
élete.

Vegyesek, 215.sz.

Vegyesek, 215.sz.

Schulz Vendel
pannonh. bevezés

SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY.

SZENT

LÁSZLÓ KIRÁLY

ÉLETE.

A GYŐRI SZENT-LÁSZLÓ-TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL
A SZENT KIRÁLY HALÁLÁNAK NYOLCZSZÁZADOS
ÉVFORDULÓJÁRA

IRTA

DR. KARÁCSON IMRE

Vegyesek, 215. sz.

GYŐR, 1895.

GYŐREGYHÁZMEGYE KÖNYVNYOMDÁJA

4252.567

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

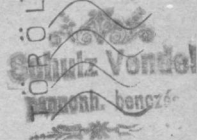
1968/R Iektár

Vegyesek, 1215. sz.

ELŐSZÓ.

Nyolczszázados idő kegyeletes emléke vezet vissza a multba, hogy elbeszéljem szent László király életét. 1095-ben hunyt el szent királyunk, a legendák hőse, a népregék csodás alakja, ki a magyar faj összes erényeinek megszemélyesítője és magyarságunk leghivebb képviselője volt.

A szent és nagy király halálakor — úgy olvassuk a legendában — az egész országban „nagy siralom és bánat tá-mada ilyen kegyes királynak halálán“ s most nyolcz század mulva nem si-ránkozással, hanem hálával és magasz-talással emlékezünk meg róla s áldjuk a Gondviselést, hogy őt nekünk adta.

Ragyogó erényei fényt árasztottak a magyar hazára s óriási tettejével magával ragadta nemzetét és felemelte azt a hatalom, a dicsőség szédítő magaslatára. Jólét és boldogság virágzott kormányzása alatt, mert a szent és kegyes király örökdő szeme vigyázott mindenre. Halála nyolczszázados évfordulójakor — a jelen napjaiban — megemlékezünk róla; emlékezete a multnak fényét, példája a jövő szebb reményét hozza elénk.

A szent király emléke feledhetetlen marad míg csak keresztény és hazáját szerető magyar lesz e földön. A nemzeti kegyeletből kiválóbb rész illeti meg Győr városát, mert itt talált biztos menedékhelyet a szent király legdrágább ereklyéje. E kegyelet indította a győri Szent-László-Társulatot arra, hogy a szent király halálának nyolczszázados évfordulója alkalmával eme kis életrajzot szent László tisztelőinek, különösen az ifjuságnak kezébe adja, hogy

emlékét hiven őrizze s Isten és a haza szeretetére tanító példáját kövesse.

Elbeszélem szent László életét történetiróink legjobb és legujabb műveinek valamint a szent király két legendájának felhasználásával. Szöveg között sokszor megszólaltatom a legenda szavait, hogy a régiek igazi felfogását ismertessem meg. Felemlítem a regéket is a történet közben. Miként a százados fának törzsére felkuszik a futó növény s ifjui külsőt ad annak: úgy a történet többszázados nagy alakjait is a legendák és regék sokasága veszi körül s ezek által folyton él emlékük a nép ajkán. Nem akartam azért elhagyni a regék megemlítését, de ezt oly módon tettem, hogy a rege el ne fedje a történetet s a kettő össze ne keveredjék. Az egyes regéket azon eseménynél beszélem el, a melyhez hozzáfűződnek vagy legalább a történeti idő és hely megsértése nélkül hozzáfűzhetők.

Elhagytam olyan történeti dolgokat, melyek közvetlenül nem a szent király életét, hanem kormányzása alatt az ország politikai, jogi vagy társadalmi helyzetét ismertetik meg, melyek ilyen irányu, főkép vallási és hazafiui épülésre szolgáló könyvecskében fölöslegesek.

Szolgáljon e kis mű a szent király iránt való tiszteletnek s az Isten és a haza iránt való szeretetnek ápolására.

Győrött, 1895.

Dr. Karácson Imre.

SZENT LÁSZLÓ GYERMEKKORA ÉS NEVELTETÉSE.

I.

Szent László, I. Béla király fia, az 1046. év körül született Lengyelországban, hol édes atyja I. Béla, ki ekkor még csak herceg volt, ez időben a száműzetés keserves napjait élte.

Szent László atyjának száműzetése még szent István király uralkodása alatt kezdődött. Szent István király egyetlen fiát, szent Imre herceget a halál még az 1031. évben elragadta a királyi atyának és a nemzetnek nagy fájdalmára és ez idő óta a gyermektelen királynak állandóan az volt a legnagyobb gondja, hogy kire hagyja országát. Vérokonai az Árpádfiak közül négyen voltak még életben: unokatestvére *Vászoly* (Vazul) és Vászoly testvérének *kopasz* vagy *szár Lászlónak* kiskoru fiai: *Endre*,

Béla és Levente. Vászoly feslett életű volt s vétkei miatt István király őt a nyitrai várba záratta s ezen okból nem lehetett őt méltónak tartani a királyságra. Sokkal jobban pártolásra talált a királyi udvarban azon terv, hogy szent István király sógorának *Urseolo Ottó* velencei hercegnek fia, *Péter* legyen István halála után a király. S hogy *Vászoly* herceg testileg is alkalmatlan legyen a kormányzásra, elhatározták, hogy megvakíttatják és elküldötték a nyitrai várba *Sebest, Budának* fiát, a ki a hagyomány szerint a herceg szeméit kiszurta és füleibe ólmot öntetett. Ugyanekkor az Árpád-házi fiatal hercegek, kik közül a legidősebb talán 18 éves lehetett, mivel nagyon zavaros viszonyok voltak, kényszerültek számkivetésbe bujdosni.

A hercegek először Csehországba, néhány évvel utóbb pedig onnan Lengyelországba menekültek. A száműzött hercegek közül különösen Béla herceg vitézségéről és szerencséjéről regél a hagyomány. Mikor a hercegek Lengyelországba jutottak, a lengyel fejedelem — úgy mondja egyik krónika — épen

akkor harczban volt a Balti tenger partján lakó pogány pomeránokkal. A pomeránok vezére — beszéli tovább a rege — erős ember volt és párviadalra hívta ki a lengyelek fejedelmét. A fejedelem habozik elfogadni a küzdelmet s ekkor az alacsony termetű, barna arczu, vitéz Béla herczeg ajánlkozik a pomeránnal való megvívásra s a vitéz herczeg le is győzte a félelmes erejű, óriás termetű pomerant. »Hogy ezt látták a lengyelek, nagy örömben lőnek és Bélát nagy ajándékokkal és tisztességgel felmagasztalák.« Béla győzelme eldöntötte a háboru sorsát; a pomeránok meghódoltak a lengyel fejedelem előtt. Béla herczeg ezután nőül vette a fejedelem leányát — Rikhezát — és Pomeránia tartomány kormányzójává lett. Endre és Levente herczegek egy ideig Béla testvérüknél maradtak, honnan nem sokára Oroszországba távoztak.

A hontalan Béla herczeg uj otthonát találta a szomszéd Lengyelországban s ott született a Gondviselés által nagyra választott fia, szent *László*, »ki mindjárt születésekor teste és lelke alkatában Isten kegyelmének célját magán hordja vala.«

László Bélának másodszülött fia volt, az első szülött volt Géza. Mindketten viselték ők utóbb a magyar koronát, azonban az ifjabbik gyermek László volt az, a ki erős lélekkel, vitézi karral és szent életével új fényt árasztott szent István koronájára és a földi korona mellé egy másikat is szerzett, a mennyei dicsőség szent koronáját. »A gyönyörű gyermek« — beszéltek utóbb róla — »már csecsemő korában kimutatja vala, milyen királylyá volt leendő.«

A Gondviselés Lászlót még gyermekkorában visszavezérelte ősei honába.

Béla herczegnek és családjának visszatérésére alkalmat adtak a Magyarországon beállott politikai változások. Szent Istvánnak 1038. bekövetkezett halála után Péter jutott a magyar trónra, de oly méltatlan volt arra, hogy az elégtelen magyarok már 1041. elűzték őt s helyébe *Aba Samu* főurat tették királylyá. *Aba Samu* nem sokáig uralkodhatott, mert Péter király III. Henrik német császárhoz menekült s kérte, hogy segítse vissza őt Magyarország trónjára. Henrik császár 1043. nagy hadsereggel jött Magyarországba s július hóban *Aba*

Samu királyt a *ménfői* csatában legyőzte, Győr városát elfoglalta s Péter királyt Székesfehérvárra, a koronázó városba vezette s ott a királyi trónra visszahelyezte.

Péter király most sem lett jobbá, sőt még Magyarország szabadságát is elárulta és a német császárt elismerte Magyarország urának. A szabadságukra féltékeny magyarok fellázadtak s elhatározták, hogy visszahívják az Árpád-házi hercegeket, mivel szent István koronája a vérszerződés értelmében ugyanis őket illette. Követség ment tehát Oroszországba Endre herczegért, mely meghívta őt a királyi trónra. Endre herczeg Levente öcscsével az 1046. évben megjelent az országban s az egész nemzet elismerte őt királyul. A gonosz Pétert elfogták, szemeit kiszúrták s »ő szörnyű fájdalomában rövid időn meghala.«

Endre király értesült róla, hogy Péter halálának megboszulása miatt Henrik császár hadat készül vezetni az ország ellen; követet küldött tehát Béla testvéréhez, hogy őt visszahívja. Azt óhajtá, hogy osztozkodjék vele az uralkodásban is, ki társa volt a bajokban és nélkü-

lözésekben. Béla elfogadta a meghívást s az 1048. év végén feleségével és két fiával Magyarországra jött. »Endre király nagy örömmel vevé és fogadá őt, mint szerelmes atyjafiát és tanácsot tartván egymással, oszták az országot három részre. Két részét vevé a király, harmadrészét Béla herczeg.«

Igy intézkedett a Gondviselés arról, hogy László még kis korában Magyarországra kerüljön. Igaz magyarrá, a magyarok közt legnagyobbá kellett válnia s habár bölcsője idegen földön ringott is, mire öntudatra ébredve érteni kezdé az édes haza fogalmát, akkorra már a szabad magyar haza levegőjét szívhata.

Lászlót és bátyját Gézát édesatyjuk a leggondosabb nevelésben részesítette. Istenfélő és buzgó keresztény volt Béla; ifjúkori viszontagságteljes életében önnön tapasztalásaiból volt alkalma látni a Gondviselés vezérlő kezét, mely számkivetése napjaiban oltalmazta s végre visszahozta apái földére. Azon benső erős hitet, mely őt lelkesíté, átönté gyermekei lelkébe s e hit fogékony szívekre talált azoknál. Az édesapánál

látta a gyermek László a példát az igazi keresztény életre s e jó példát ő fokozottabban követte, mert csudálatra méltó szent élet emlékét hagyta reánk. Atyjánál látta a hazaszeretet és vitézség példáját s fogékony lelke felbuzdulva, önzetlen, nagy és fényes tettekben valósította azt utóbb meg, melyekkel hatalmas és dicsővé tette a magyarok hazáját s vitézsége hírnevével betöltötte egész Európát. Hogy a fiatal herczégek kellő oktatásban és nevelésben részesüljenek, édesatyjuk — a hagyomány szerint — egy Vilmos nevű, olaszországi származású, tudós papot vett udvarába nevelőül. Az ügyes és gondos nevelő, kinek működését az eredményből ítéltjük meg, szépen kifejleszté a gyermekekben szunnyadó tehetségeket. Különösen Lászlónál ért el meglepő eredményeket, kit a Gondviselés testben, lélekben egyaránt elhalmozott áldásaival.

Az ifju László szépen fejlődött kedvességben Istennél és az embereknél; »erényről-erényre haladván . . . a keresztény hit jeles követője lett s lelke tiszta érzelmével Krisztusnak szolgálni a legbuzgóbban törekedett.« Kevés az, a mit

a történelem László gyermekéveiről feljegyez, de ama néhány szó, melyet legendájában olvasunk róla, élénk állítja a szent növendéket, ki »jöllehet a világ előtte virágozva nyílt, mégis szívében már ahhoz vágyakodva hervadoz vala, ki Isten fiainak reménységéért keresztre feszítettetett vala...« E szigorú önmegtagadás és az élő hit már gyermekéveiben mutatkozott Lászlóban, mert már akkor »a valódi, az igaz katolikus hitet, egész lelkével hiven ölelve tartotta« s ifju éveinek e drága kincsét halálig meg is őrizte.

László atyja Béla herczeg az 1060. évben testvérének Endre királynak halála után I. Béla néven Magyarország királyává lőn s mint király a szegszárdi apátságot alapította, melynek apátjává gyermekei nevelőjét Vilmost tette. A derék apát Béla királynak rövid idő múlva (1063.) bekövetkezett halála után, a beállott zavaros körülmények között, háladatosságból a legnagyobb gonddal és szeretettel őrködött volt növendékei a herczegek élete fölött.

Lászlónak Gézán kívül volt még egy fítestvére *Lampert*, ki atyjuknak Magyarországba való visszatérése után született

és három nőtestvére: *Zsófia*, *Ilona* és *Eufemia*. Zsófiát elvette Ulrik krajnai örgróf, Ilonát Zvoimir horvát király, Eufemiát pedig Ottó morva herczeg. Rendkívül szép jelenség és minden időkre példányképül szolgálhat azon testvéri szeretet és egyetértés, mely szent László és testvérei között mindenkor fennállott. Eme szép egyetértés és szeretet gyönyörűen mutatkozott azon viszontagságteljes sorsban, mely atyjuk halála után érte őket.

László atyja halálakor körülbelül 17 éves volt s az egész nemzet figyelmét magára vonta már lelki és testi kiváló tulajdonaival. A deli termetű ifju, ki erős karu, gyönyörű arczu volt, »kinek mint az oroszlának izmos tagjai valának,« ki mikor felnövekedett »magas termetével más emberek felett egy fejjel kitünt,« lelki tulajdonaira nézve is felülmulta kortársait. Amilyen fényes volt származása, a milyen megnyerő szép volt külseje: olyan alázatos volt lelke s egész magaviselete. Amennyire előtte állott a föld minden mulékony élvezete: anynyira vágyott szive az égi örömek után s önmagát megtagadva kicsinyléssel

fordult el a hiu élvektől. Az erős karok, melyek utóbb a csaták viharaiban a győzelmes fegyvert forgatták, legörö-mestebb imára kulcsolódtak s a deli magas termet alázattal omolt térdre, hogy Teremtőjét magasztalja.

Az ifju Lászlót jámbor lelkületéért, kegyességéért, vitézségéért lassankint a közbizalom és szeretet az egész nemzet kedveltjévé tette, hire betölté az egész országot s nevét magasztalólag emlegették a palotákban és a pórkunyhókban. Az ifju László életszentségét dicsérve hirdették kortársai s magasztalva hirdetik emlékeink, hősi bátorságát pedig az is jellemzi, hogy a néphagyomány már serdülő korához is többféle regét fűz.

A rege szerint Székesfehérvárott egy alkalommal nagy népünnepély volt s midőn az egybesereglett temérdek pór-nép a legjobban vigadott, egyszerre csak előttük egy paripa, mely nekivadulva a nép közé vágatott, keresztül gázolva azokon, kik nem menekülhettek előle. Rémülve futott mindenki a szilaj mén elől s ime hirtelen a sokaság bámulatára a fiatal László herczeg, ki a vigadozó népet szemlélte, előugrik és a

nyilsebességgel rohanó paripa sörényét megragadva felveti magát s addig nyargalt a fékevesztett lovon, míg azt kifárasztva megzabolázta.

Ugyancsak Székesfehérvárott történt a rege szerint az ifju Lászlónak egy másik nevezetes tette is. Midőn Béla király a koronázás után országgyűlést hívott össze Székesfehérvára, a meghívottakon kívül temérdek nép gyülekezett oda s ellepte a város körül fekvő mezőket. A hivatlanul összegyülekezett tömeg olyan emberekből állott, a kik a régi pogány vallást akarták visszaállítani. A pogányság Endre király trónralépése alkalmával is felemelte fejét Vatha vezérlete alatt s a pogányság akkori fellépését mindenütt rőmbolás és kegyetlenkedés jelezte. Akkor szenvedett vértanuságot sok más kereszténnyel együtt szent Gellért, a csanádi püspök is, és sok templomot is feldultak azon lázadás alkalmával. Hasonló jelenetektől kellett tartani most is.

A gyülevész nép *Vatha fia János* vezetése alatt elpártolt a keresztény vallástól s zajongva követelte Béla királytól, hogy állítsa vissza a régi pogány

vallást s engedje meg, hogy a templomokat lerombolhassák, a harangokat összetörhessék. Az óvatos király három napot kért meggondolásra. Az idő alatt — a hagyomány szerint — László herczeg gyors paripán elszáguldott s a közelebb eső megyékből fegyverre szólította a kereszténységhez hű népet s midőn harmadnapra ezek megérkeztek, akkor a király vezérlete alatt a várbeli katonaság is kirohant Székesfehérvárból s így a pogányokat szétverték.

SZENT LÁSZLÓ ÉLETE KIRÁLYLYÁ KORONÁZTATÁSA ELŐTT.

I.

A jámborsággal, vitézséggel s korát felülmuló bölcseséggel jeleskedő szent László nyilvános működése az 1063. év után kezdődött, midőn atyjának gyászos halála után testvéreivel árvaságra jutott.

Mikor Béla király meghalt, IV. Henrik német császár hadai már az országban voltak, magukkal hozván Endre király fiát, a 11 éves *Salamont*, hogy őt Magyarország trónjára helyezzék. Salamon még atyja életében meg lőn koronázva s párthivei mindjárt atyja halála után Németországba vitték a gyermeket, mivel IV. Henrik császár nővérével Judittal volt eljegyezve s most nagy német hadsereggel jöttek az országba, hogy őt valósággal is királylyá tegyék. László és Géza nem akartak polgárháborút,

azért azonnal izentek a németeknek, hogy elfogadják unokaöcscsüket Salamont királyul, ha atyjuk hercegi birtokát meg-hagyja kezükön. Mivel azonban erre ígéretet nem kaptak, Géza és László magukkal vivén öcscsüket Lampertot, elmenekültek Lengyelországba, hol akkor anyai részről való unokatestvérük II. Boleszló uralkodott.

Mihelyt a német sereg kivonult az országból, Géza herceg lengyel sereggel jött az országba, haza hozván testvéreit is. Háborura azonban nem került a dolog, mert békéltetőül közbeléptek a püspökök és »szent Fábían és Sebestyén vértanuk ünnepén (1064.) Salamon és Géza herceg Magyarország színe előtt *Győrött* békét kötöttek.«

A győri békekötés után Géza és testvérei megkapták atyjuk birtokát, az ország harmadrészét, s ezután következtek ama fényes győzelmek, melyekben a keresztény hősök és honfiak eszményképe, szent László, egymásután aratta diadalait. Az ifju szent László észtehetségre, vitézségre, jámborságra nézve felülmulta testvéreit, különösen pedig sokszorosan felülmulta unoka-

öcscsét a királyt. Nyilvános működését az jellemzi, hogy okos higgadtsággal önfeláldozóan végez e földi hazáért bámulatra méltó nagy dolgokat, de azért gondolatai folyton az égi hazára vannak irányozva. A munkából mindig a legnehezebb és legnagyobb részt választja ki maga számára, a földi haszonból pedig megelégszik a legcsekélyebbel, mert azt csak értéktelen dolognak tartja. Királyi származását és rangját az alázatosság gyakorlására, vagyonát alamizsnálkodásra használta fel s minden idejét, mely a szeretett magyar hazáért való munkálkodásból fenmaradt, imádságra és a felebaráti szeretet kegyes tetteinek végzésére fordította. A hazáért vívott ütközetekben ő volt a vitézek között a legvitézebb s a győzelmek hosszú sora fűződik nevéhez.

Az első fényes győzelem 1068. volt, midőn a csehek azt vélvén, hogy Magyarország a korábbi belső egyenetlenségek alatt elgyengült, betörték az ország felső részébe s az utjokba eső falvakat s városokat rabolni kezdték. Géza és László seregeikkel hamar utjokat állták s nemcsak visszaverték őket, hanem a merény-

letért szigoruan meg is büntették, mert átmentek Csehországba is s vitézségükkel tiszteletet szerezve a magyar fegyvereknek, hasonló dolgoktól elijesztették őket.

Sokkal dicsőbb volt a következő évben egy másik győzelem a pogány *besenyők* fölött, kiket történetiróink *kunoknak* is neveznek. E győzelemben szent László hősi lelkének s ifju erejének egész teljességét ragyogtatá s a kivivott fényes diadal kiválóan, csakis neki volt köszönhető. A szilaj népek Magyarország keleti határán a borgói hegyszoroson át törtek Erdélybe s gyors paripáikon száguldozva néhány nap mulva már az alföldön jártak egész a bihari várig, azután pedig északra fordulva, a Szamos folyó környékére mentek. Utjokban mindenfelé kegyetlenül raboltak s feldúltak mindent. Temérdek sok rablott marhát hajtottak velük és sok szerencsétlen magyart hurczoltak el, hogy rabszolgaikká tegyék. E nagy zsákmánynyal megrakodva siettek Szatmáron át Erdélybe, hogy onnan a Fekete tenger mellett elterülő hazájukba menjenek.

A betörés hírére László herczeg és

Géza bátyja a legnagyobb gyorsasággal gyűjtötték össze seregeiket s hirtelen Erdélybe mentek, hogy a visszatérő kunokat feltartóztassák. Abban a véleményben, hogy az ellenség a Szamos völgyénél tér vissza, Doboka váránál lesbe állottak. Több napig hasztalan várakoztak itt rájuk, mikor kémlelésre kiküldött egyik emberük, az aba-ujvári *Fáncsika* hírül hozta, hogy az ellenség kelet felé fordult s mintegy két mérföldnyire van tőlük. Azonnal lóra kaptak s éjjelre *Kerlés* falunál utolérték őket. A kunok nem is vették észre a megérkezett magyarokat, kik miután szent László példájára mindnyájan meggyóntak s kora hajnalban megáldoztak, azonnal lóra ültek, hogy megtámadják a pogányokat, kiket *Ozul* vezérük a *Kerlés* mellett fekvő dombtetőre, a *Cserhalomra* vezetett fel. A magyar sereg azonnal a domb aljához lovagolt s a kunok előcsapata a domboldal közepéről nyilzáporral fogadta őket. A magyar sereg a nyilzápor közt rohant előre. »László herczeg legelől méne s mindjárt négyet levága« közülök, az ötödik nyillal megsebesíté, de azért azt is mindjárt levágta. Mikor a

dombtetőre felért a magyar sereg, a legnagyobb viaskodás történt ott, ember-ember ellen küzdött már s a lovak dobogása, a fegyverek csattogása, a haladók hörgése, a sebesültek jajveszékése, a vezérek harsány szava rémületes zajban egyesült. A küzdők tömegében feltűnt szent László daliás alakja, kinek csapásai ellen senki nem állhatott. »Megijedének a kunok és hátat kezdenék adni.« A futamló kunoknak nyomában volt a magyarság s »vágta a tar fejeket.«

»A futásban látá László herczeg, hogy egy fő ember a kunok közül viszen vala egy igen szép magyar leányt háta megett a lovon. Utána sieté és mondá a leánynak: fogd a kunt és szökelj alá a lóról és vond utánad. És a leány ezt művelé, levoná a kunt.« Nyomban ott termett László herczeg s lováról leugorva megölte a kunt s megszabadította a fogoly-leányt. Ez ütközetben az ellenségnek majdnem egész serege odaveszett s a foglyok mind kiszabadultak. Az egész magyar haza örvendett a fényes győzdelmen »nagy örömmel dicsérvén az ur Istent.« Nagy volt e diadal hire és szent Lászlónak dicsősége, késő utódok regél-

tek róla s méltó volt arra, hogy nemzetünk nagy költője Vörösmarty megörökítse »Cserhalom« című gyönyörű költeményében.

A győzelem után haza tértek; Salamon király a Dunántulra, Géza és László pedig a Tiszántul fekvő birtokaikra. A béke ideje alatt a harczban erős és vitéz László a jámborság és kegyesség munkáiban tölté napjait, melyek nem kisebb dicsőséget szereztek neki, mint harczy vitézsége. Három év múlva már újra hadi zaj verte fel az ország nyugalmát s uj alkalmul szolgált arra, hogy László herczeg honfiui érdemeinek koszorujába ismét egy gyöngyöt szerezzen.

A görögök biztatására a bessenyők Magyarország déli határánál átjöttek a Száván s a mai Szerém megyében dulva, rabolva száguldoztak végig és sok zsákmánnyal megrakodva tértek vissza. A magyarok tudták, hogy a görögök segítették és bátorították a rablókat hazánk megtámadására, azért elhatározták a görögök megfenyítését. A király és a herczegek a Duna mellett *Szalánkeménnél* gyűjtötték össze seregeiket s onnét lefelé indultak s a *Száván* átkelve a görög

császárság földjére léptek. A Duna és a Száva összefolyásánál van *Belgrád* vára, melyet a magyarok utóbb *Nándor-Fehérvárnak* neveztek. E vár, mely ez időtől fogva sokszor nagy szerepet játszott hazánk történetében, ekkor a görögök kezén volt. A Duna és Száva torkolatánál emelkedő dombon volt a jól megerősített fellegrvár, alább a szintén megerősített város. »Sok nép vala Nándor-Fehérvárban: bolgárok, trákok, maczedoniaiak és görögök;« vezérök volt *Niketasz*. Segítségükre jöttek *Kazár* vezérlete alatt a bessenyők is. A bessenyők intézték az első támadást, de a magyarok szétverték őket. Géza és László ekkor a várat vették ostrom alá. Két hónapnál tovább tartott már az ostrom, mikor egy magyar leány, ki régóta fogoly volt Nándor-Fehérvárott, a várost felgyújtá. A nagy szélben oltani nem lehetett s e zavarban a magyarok benyomultak a városba. A lakosság egy része *Niketasz* vezérrel a fellegrvárba menekült, de sokáig már nem tudtak ellenállani s elhatározták, hogy a várat önkényt feladják, ha bántódás nélkül elvonulhatnak. Géza és László a harcz-

ban legvitézebbek a harcz megszűntével kegyesek voltak, készséggel elfogadták a görög vezér ajánlatát; elfogadta Salamon király is, ki azonban boszuálló természetű volt. Tudták ezt a görögök is, azért midőn a várból kivonultak, nem a királynak, hanem a kegyes szívű Gézának adták meg magukat.

Sértette ez a király hiuságát, kit gonosz lelkű tanácsadói még jobban felingereltek, mert folytonosan gyanuval töltötték el a király lelkét azon állításokkal, hogy a herczegek csak kényszerűségből engedték a koronát neki s alkalomadtán azt elveszik tőle. S itt kezdődött el ama hosszú viszálykodás a király és unokabátyjai között, mely oly gyászos emlékü hazánkra, mivel hosszas polgárháboruba sodorta az országot.

Salamon király fogságba akarta vinni adott szava ellenére azokat is, kik önkényt meghódoltak, Géza ezt nem engedte. Salamon e miatt a hadi zsákmány elosztásánál Gézát nagyon megrövidítette. László herceg kiválóan ilyen alkalmakkor mutatta ki jámborságát. A veszélyekben mindenütt ott volt s mikor

a győzelmes háboru hasznát kellett elosztani, ekkor egészen háttérbe vonult. Földi hasznot nem keresett, mert Istenért és a hazáért való szeretetből fogott fegyvert. A fáradalmakat magára vállalta, a hasznot önzetlenül a hazának óhajtotta. Ezentul pedig mivel a király üldözte őt is, de kivált testvérét Gézát, a testvéri szeretetnek szép példáját mutatta, mert a legnehezebb körülmények között is mindenkor testvére oldala mellett volt, készen állva őt minden erővel oltalmazni.

Salamont különösen *Vid* bácsmegyei ispán ingerelte fel Géza herczeg ellen. »Valamint két éles kard egy hüvelyben meg nem fér, mondogatá a királynak, ugy a király és herczeg egy országban együtt nem uralkodhatnak.« Salamon az ispán »mérges szavaira gyűlöletre és boszura gerjede. S ettől fogva — bár anyja csillapítá — kereste az alkalmat, hogy Géza herczeget vagy törbe ejtse vagy haddal legyőzze.« A király és a herczeg között a viszony mindinkább elmérgeződött s Géza előtt nem volt már titok, amit az egész országban beszéltek, hogy a király vesztére tör és

haddal készül megtámadni Géza birto-
kait. László herczeg Oroszországba
ment, hogy bátyjának segítséget hozzon,
Lampert öcscse pedig *Lengyelország-*
ban járt hasonló czélból. László Orosz-
országból eredmény nélkül tért vissza,
azért Géza tanácsára utóbb midőn a
király szándékáról még rosszabb hírek
érkeztek, sógorukhoz *Ottó* morva her-
czeghez utazott, hogy tőle hozzon se-
gítséget.

Mig a testvérek külföldön jártak,
azalatt Salamon királyt tanácsosai rá-
beszélték, hogy támadja meg Géza
herczeget. Az 1074. január havában
Salamon Szegszárd körül tartózkodott
s midőn az ottani kolostor templomába
vecsernyére jött kíséretével, a vecsernye
után a kolostorba tért s Vid és más
hasonló tanácsosai újra kezdték a ki-
rályt biztatni: »Tudod uram, hogy
László Oroszországba, *Lampert* *Lengyel-*
országba ment, hogy testvérüknek Géza
herczegnek hadat szerezzenek. Sokszor
mondtuk már, hogy most menjünk a
herczegre, ki az *Igfán* erdejében vadász;
éjjel titokban rámehetünk, elfogjuk, meg-
vakítjuk. S ha László és *Lampert* vissza-

térnek még ha sereget hoznak is, velünk szemben meg nem állhatnak. Sőt ha a dolgot meghallják, be sem mernek jönni az országba. A dolgot véghez vihetjük, mert Gézának minden tanácsosa velünk tart. S akkor, mondá Vid, nekem adod a herczegséget és így megerősíted koronádat.« Vilmos apát, Géza és László egykori nevelője, akaratlanul is tanuja volt e beszélgetésnek s nyomban tudósította Gézát a veszedelemről. Majd pedig midőn a veszély sürgetőbb lett, levetette egyházi ruháját, kardot kötött, s lóra pattanva sietett az Igfan erdejében vadászó Gézához. »Menekülj herczeg, ugymond, mert különben jönnek és elfognak Salamon vitézei.«

Salamon hadaival csakugyan sietve ment a Tiszántúlra s Géza herczeg csekély számú seregét szétverte. Gézának menekülnie kellett és György nevű udvari káplánját küldötte László után, hogy siessen segítségére. László már utban volt Ottó sógorával s a felső-magyarországi várkatonasággal s Vác környékén találkoztak a menekülő Gézával. László vigasztalta megszorodott bátyját: »Ne sirj bátyám! hanem imád-

kozzál a mindenható ur Isten kegyelméhez, adjon győzödelmet azoknak, a kiket legyőztek.»

A legenda és a néprege két érdekes jelenetet sző itt a történet eseményei közé. Midőn Géza és László embereikkel hadi tanácsot tartottak »László herczeg, mert mind kisdedségétől fogva istenfélő vala, isteni jelenést lát ugyan szemlátomást és mondá Géza herczegnek: Atyámfia láttál valamit? Ki monda: Semmit. Monda szent László: Mikoron állanánk a tanácsban, Istennek szent angyala mennyből leszállván egy arany koronát hozza és fejedbe nyomá. Azért bizonyos az, hogy az ur Isten minekünk adja a diadalt ezuttal és Salamon kifut előttünk ez országból.« Majd midőn hadaik élén haladnak, László lándsájával egy bokrot megzörrentett s abból egy hófehér menyét ugrott ki s a lándsa nyelén egyenesen László ölébe szaladt. Mikor látták ezt a vitézek, jó jelnek, a győzelem előjelének vették.

Salamon a herczegek ellen indult s *Mogyoród* és *Czinkota* tájékán találkozott velük. A herczegek hadának élén László állott, ki az ütközet előtt bátyjá-

val ruhát és zászlót cserélt, hogy Salamon támadását magára vonja s egyszersmind földre borulva imádkozott s fogadást tőn, hogy ha Isten neki győzelmet ad, a győzelem helyén kolostort és templomot építtet. Salamon tévedésbe ejtve Géza zászlója által, a sereg azon részére vetette magát, a hol László volt. Mikor a tévedést észrevette, késő volt már visszafordulni; László neki ugratott csapatának, utána mentek vitézei s rövid idő alatt általános csata lett, melyben Salamon teljes vereséget szenvedett.

Mikor az ütközet elvégződött s a hercegek seregében a diadal örömjaja hangzott, László lelkén mély szomorúság vett erőt, mert azokra gondolt, kik az ütközetben elestek. Ekkor már nem a hőst, hanem a szelidlelkű, kegyes szentet lehetett csak látni benne, a ki »kesergett, mint az anya fiainak elveszte fölött.« Körüllovagolva a csatatéren, meglátta a holtak közt *Ernye* főispánt, ki a béke barátja volt mindig és sokszor megkísérlette Salamont rábeszélni, hogy bátyjaival béküljön ki s az ütközet előtt is óva intette a királyt a testvérharcz elkerülésére. László leugorva lováról, a

halottra borult és sirva mondá: »*Ernye* ispán, békesség barátja, ugy sajnállak mint atyám fiát, mert szived és tanácsod telve vala békével;« s megparancsolta vitézeinek, hogy vigyék el Vácra s temessék el tisztességesen. Odább menve meglátta a gonosz *Vid* holttestét s most szánsalomra gerjedve iránta így szólt: »Téged is sajnállak, bár mindig ellenségünk voltál. Vajha élnél s megtérnél és a békét köztünk megerősítenéd. Csodálom, nem voltál hercegi faj, miért akartál mégis herczegséget? Nem voltál királyi vérből, miért akartál koronát? Most a szívet, mely herczegségre vágyott, dárda járta át és a fejet, mely koronát óhajtott, kard hasította szét.« S az ellenségszeretetnek szép példáját adta, midőn odaszólt vitézeinek, hogy temessék el őt is.

Szent László a csata után fogadása szerint templomot és kolostort építtetett Mogyoródon s »nagy jövedelmet szerze hozzá, hogy ott örök misét tartanának a holtakért.«

II.

A mogyoródi ütközet nagy változást idézett elő hazánk kormányában. Sa-

lamon vert hadával Mosonyba menekült. Népszerűtlenné vált az országban, mert szelidlelkű bátyjaival viszálykodva testvérharczba vitte a nemzetet. Eddigi hibáit most ujabbal tetézte, mert IV. Henrik német császárt hívta az országba és megígérte, hogy Magyarország adót fizet Németországnak és hat erős várat ad át a németeknek, ha őt bátyjai ellen segítik.

Az árulásért a nemzet trónvesztettnek nyilvánította őt s helyette *Géza* herceget tette királylyá, kit ekkor *VII. Dúkasz Mihály* görög császár is koronával tisztelt meg, mely most is megvan s a szent koronának alsó része. A nemzet fegyvert fogott, hogy szabadságát megvédje a németek ellen. A nemzeti önállóság harcának vezére szent László volt.

A magyar nemzeti önállóság védelmére kelt az akkori római pápa, *VII. Gergely is*. A hercegek még a mogyoródi ütközet előtt tudósították a kereszténység közös atyját a magyarországi állapotokról s a pápa értesülvén Salamon tetteiről, levelet írt Gézához, melyben így szól: »Magyarországnak, mint más legnemesebb országoknak,

saját szabadsága állapotában kell fennállnia és semmi más ország királyának nem szabad alárendelve lennie,» s buzdítja, hogy az országot oltalmazza meg, nehogy a németek kezébe jusson. A pápa atyai buzdítása folytán szent László mindent elkövetett, hogy bátyja számára a trónt biztosítván, az ország nyugalmát helyreállítsa.

Salamon nem akart lemondani a koronáról s az erős pozsonyi várba zárkozott seregével, hogy onnét megkísérelje az ország visszafoglalását. László herczeg seregével körülvette Pozsonyt, nehogy Salamon, onnét kijöven az ország békéjét megháborítsa. Salamon vitézei s maga Salamon is ki-kijöttek a várból s László embereivel harczoltak; László herczeggel azonban senki sem mert szembeszállani. László kegyes volt ellenségei iránt s ha a várbelieknek nem volt élelmök s kijöttek hozzá, ő nagy kegyességgel minden szükségessel ellátta őket. A legenda szerint egyszer László egyedül álöltözetben a vár bástyájához közelített s midőn Salamon meglátta a közelgő alakot, kijött a várból, hogy harczoljon

vele, mikor azonban felismerte László herczeget, megijedve hirtelen visszafutott a várba. S midőn emberei csudálkozva kérdezték, hogy mitől ijedt meg, elmondá, hogy László feje fölött két angyalt látott, kik tüzes karddal védelmezték őt.

Gézát az egész ország királyul tisztelte, csupán Pozsony vára volt Salamon birtokában. Géza és László nem is akarták őt onnan kiűzni, hanem csak azt óhajtották, hogy a polgárháborukban sokat szenvedett ország békét és nyugalmat találjon, azért nem is fejtettek ki nagyobb erőt Pozsony ostromában. Hagyták Salamont Pozsonyban, csak arra ügyeltek, hogy a békét meg ne zavarja.

Szent László rábeszélte Gézát, hogy Váczott azon a helyen, hol a mogyoródi csata előtt a hadi tanácsot tartották, hálából templomot építtessen. Együtt mentek el a testvérek Vácra, hogy a templom számára az alkalmas helyet kikeressék. A legenda itt ismét egy csodás jelenetet ad elő ez eseményre vonatkozólag. »Mikoron ott helyet néz-nének, eljőve egy nagy szarvas és annak

szarvain sok égő gyertyák valának és előttök ott kerenge. Mondá Géza király: Micsoda csuda-szarvas ez? És szolgálai hozzá kezdenek löni, de a szarvas mindjárást beszökellék a Dunába és senki annakutána nem látta. Mondá László herczeg: Istennek követe volt ez, és ezáltal megmutatta hova kelljen építenünk Asszonyunknak a fogadott monostort. És oda építenek először szent Péternek egy kápolnát; annakutána építenek mellette egy monostort Aszszonyunk Szüz Máriának tisztességére.«

Géza szelidlelkű király volt; nem szívesen fogadta el a koronát, midőn Salamont a nemzet letette a trónról s többször gondolt rá, hogy lemond a királyságról Salamon javára. E gondolat elhatározássá érlelődött meg benne az 1076. évi deczember havában, midőn a karácsonyi szent ünnepeket Szegszárdon, az atyja által építtetett monostorban töltötte. Szegszárdon volt ekkor Dezső kalocsai érsek és több püspök is s ezek előtt kijelentette Géza, hogy visszaadja a koronát Salamonnak, maga pedig megelégszik régi birtokával, az ország harmadrészével. Követet küldött Sala-

monhoz és előadta neki feltételeit. A nemzet azonban az egyezkedésről tudni sem akart. A következő év első hónapjaiban a követek ide-oda jártak, a dolgot azonban lehetőleg halasztották. Géza király a tavasz elején súlyos betegségbe esett s mielőtt az alkudozásoknak eredménye lett volna az 1077. évi április 25-én meghalt. Szent László bátyját végakarata szerint az általa építtetett váci templom sírboltjában temettette el.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

SZENT LÁSZLÓ A KIRÁLYI TRÓNON.

I.

Géza király halálával újra megüresedett a magyar trón s ekkor az egész országban szegény és gazdag mind azon óhajlásban egyesült, hogy *László legyen a király*. A harczosok csudálták vitézségét, a tudósok bölcsességét, a hitbuzgók jámborságát, az alattvalók kegyességét, a szegények fogyhatatlan bőkezűségét, valamennyien pedig alázatosságát, igazságosságát és szeretetreméltóságát. Népszerűsége határtalan volt; benne a magyar nemzet minden erényei fényesen tündököltek annak hibái nélkül; kifejezője, megszemélyesítője volt a keresztény magyarságnak, melynek egyéni jeles tulajdonaival dicsőséget, tiszteletet szerzett. A legenda szavai szerint: Fénylik vala minden meny-

neyi szeretettel, bölcseséggel, kegyességgel és Szentléleknek malasztjával, mint az égen való fényes hajnalcsillag.«

A Gondviselés nemcsak lelkileg, de testileg is királyságra teremtette Lászlót. Géza halálakor László mintegy harmincz éves volt s külsejére olyan vala, aminőnek a középkori felfogás a királyt elképzelte. Szabályos szép piros arcza, a magasnál is magasabb daliás termete, erőttől duzzadó izmos karjai, barátságos tekintete, kellemes hangja, mindenkre jó hatással voltak s valóságban mutatták azon eszményt, melyet a középkori ember a királyról alkotott. Miként a legenda mondja: »Csak szépsége is királyságra méltó; nem elégszik senki reá nézni.«

László a dicsőséget, hatalmat nem kereste, a nemzet azonban csak őt akarta a királyi trónon látni, melyre valóban királyi tulajdonaival oly méltóvá tette magát, azért »mind kegyes kéréssel, mind szükséges kényszerítéssel választák királylyá.« László meghajolt a nemzet akarata előtt, elfogadta a koronát 1077. s jelleméhez és multjához hiven »a királyi méltóságot nem abban keresté,

hogy első legyen, hanem hogy minél inkább használjon.«

A szokásos koronázó helyen, Székesfehérvárott a Boldogasszony templomában történt meg László koronázása az egész nemzet örvendezése között. Szent István nagy művét, az egész nemzetnek szivben, lélekben a keresztény vallásra való térítését ő fejezte be teljesen. I. Endre király alatt, valamint szent László atyja I. Béla király alatt az országban még elég nagy számmal voltak, kik a pogánysághoz szitottak s mindkét király alatt nyílt lázadásban tört ki a pogányság. Az akkor eláradt bajokért, különösen a német császárok azon törekvéseért, melylyel Magyarország önállóságát akarták megszüntetni, sokan tévesen a keresztény vallást okozták; László király e tévedést eloszlatta. A haza javáért munkálkodó s a nemzeti szabadságért élet-halálra kész hazaszeretet és a keresztény vallás iránt lángoló buzgalom benne oly szépen egyesült, hogy az igazi keresztény magyar hazafinak minden időkre példányképe marad. »Boldog nemzet, dicsőséges nép az, melyben ilyen fejedelem támadott vala!«

Szent Lászlónak első dolga volt, hogy a pártviszályoktól sokat szenvedett ország nyugalmát helyreállítsa s a béke áldásaiban azt felvirágoztatván, alattvalóit boldoggá tegye s a magyar névnek a külföld előtt is tekintélyt és tiszteletet szerezzen. A szelidség, kegyesség minden eszközét felhasználta, hogy Salamon rokonát békére bírja. Salamon még mindig a pozsonyi várban volt és sógorától IV. Henrik német császártól várt segítséget, melylyel a trónt visszaszeresse. Henrik császárnak azonban saját országában is sok baja volt ekkor. Szentségárulásai és másféle bűnei miatt VII. Gergely pápa egyházi átok alá vetette, a németországi urak pedig az egyházból kiátkozott embert nem akarták uralkodójuknak tisztelni, azért az 1077. márczius 15-én IV. Henrik ellen megválasztották *Rudolf* sváb herceget uralkodójukká. Henrik és Rudolf között háborúra került a dolog s László királyunk Rudolfnak fogta pártját és segítséget is küldött neki. Rudolf és László között a szövetség még bensőbb lett akkor, midőn 1079. László feleségül vette Rudolf leányát *Adelheidet*. László-

nak e házasságából egyetlen leánya született, *Piroska*, a ki felnövekedvén a görög császár nejévé lett.

IV. Henrik gonoszságában mindig tovább ment s utóbb már fegyveres erővel indult a pápa ellen. Láta ekkor Salamon, hogy Henrik sógorától már segítséget nem nyerhet s látta azt is, hogy ez országban egy szívvel-lélekkel mindenki csak Lászlót akarja királyul s látta azt a rajongó szeretetet, melylyel a vitéz, szent és kegyes királyt az egész nemzet körülvette: hajlandó volt a kibékülésre és elismerte Lászlót királyul. László Salamon számára nagy évdíjat s királyi tartást rendelt, hogy állásához méltóan élhessen. Salamon azonban nem volt hosszú ideig békében; titokban László király »ártatlan vérének veszedelmére« kezdett törekedni s orgyilkos által akarta megöletni. László e miatt elfogatván őt a visegrádi várba záratta, hol fogságának emlékét fentartotta azon torony neve, melyet a nép *Salamon tornyának* nevez. László király szüntelen imádkozott vétkes rokonáért, hogy térjen vissza Isten törvényére és »vetné le haragját.«

Salamon az 1083. év elején jutott fogságba, de még ugyanazon évben visszakapta szabadságát. Egy csodás és az egész országra rendkívül örvendetes esemény szolgált erre alkalmul. »Eljött az idő, hogy a világ megtudja, mily kegyelemben részesíté a magyar nemzetet a Gondviselés István király személye által.« VII. Gergely pápa István királyt, a nemzet apostolát a szentek sorába iktatta s elrendelte, hogy koporsóját fel kell nyitani s holttestét fel kell venni.

László király maga köré gyűjté az ország főpapjait, főurait és bölcseit s velök tanácskozott az országos nagy ünnepély megülnéséről. Az egész országban három napon át böjtöt tartottak s a királylyal és püspökökkel temérdek nép sereglett össze Székesfehérvárra, hol szent István király hamvai nyugodtak. A böjt végeztével a király és a püspökök lementek a templom sirboltjába, hogy szent István koporsójának köfedelét felnyissák, azonban bármennyire erőlködtek is, azt semmikép sem tudták megmozdítani. Mindnyájan megdöbbentek e szokatlan tüneményen s nagyon tünődtek, hogy mi lehet annak

az oka. Ekkor egy *Caritas* nevű apácza, ki a bakony-somlai kolostorban lakott és szent élet hírében állott, tudatta László királylyal, hogy mennyei jelenése volt és addig hasztalan próbálják a korporsót felnyitani, míg Salamont a fogásból ki nem bocsátják. Sietve küldött László Visegrádra Salamon szabadon bocsátása végett, hogy ő is részt vegyen a nemzet nagy örömében. Azalatt újabb három napi böjtöt tartottak s midőn az augusztus 19-én bevégeződött, azon napon este vecsernyén a király és megszámlálhatatlan nép volt a templomban s szent István sirjánál imádkoztak. Egyszerre csak elkezdődtek a csodajelek a templomban. Egy gyermek, ki már 12 éve sem kezét sem lábát nem tudta mozdítani s kit szülei szent bizalommalelve hoztak a templomba, hirtelen visszanyerte tagjai használatát. Határtalan lelkesedés ragadta el a jelenlevőket s örömükben sirva hangosan magasztalták Istent végtelen jóságáért.

Egymásután annyi csoda történt akkor »mintha a napok ujultak volna meg a melyekről az Üdvözítő mondá keresztelő szent Jánosnak: a vakok látnak, a

sánták járnak, a siketek hallanak, a belpoklosok megtisztulnak, a csonkák visszanyerik tagjaikat, az inaszakadtak meggyógyulnak.» Az örvendező nép egész éjjel a templomban virrasztott s imádkozott. Augusztus 20. reggel az ünnepélyes mise után felemelték a követ, mely szent István koporsóját fedte, »most már oly könnyen, mintha sulya sem volna.« A koporsóból kivették a szent király csontjait s épségben maradt áldó jobb kezét. A szent jobb tiszteletére utóbb László király kolostort építtetett s apátságot alapított Biharban. Ebben őrizték sokáig szent István e drága ereklyéjét, mely ma Budán van.

Szent László király az ország felzavart nyugalmit, békéjét és jólétét nemcsak az által törekedett helyreállítani, hogy Salamonnal kibékült, hanem azonnal trónra lépése után igazságos és jó törvényekről is gondoskodott. Salamonnak pártoskodással tele uralma alatt a közbiztonság az országban teljesen megrendült. Erőszakoskodás, tolvajlás, csalás hatalmasodott el mindenfelé. Telve volt az ország kóborló tolvajokkal, hatalmaskodó urakkal. László király erős

kézzel vette kezébe a kormányt. Azonnal országgyűlést hívott egybe *Pannonhalmán* s ott megalkották ama törvényeket, melyek a magyar törvénykönyvben manap is megvannak s László király igazságos és erélyes kormányzásának maradandó emlékei.

A pannonhalmi országgyűlés törvényei az országban eláradt bajok és visszaélések megszüntetését célozták. »Legkegyesebb királyunk László idejében mi a pannoniai ország összes főemberei a Szent hegyen gyűlést tartottunk s módját kerestük, hogy mikép akadályoztassanak meg a gonosz emberek törekvései« — így kezdődik a pannonhalmi országgyűlés határozatainak bevezetése. Eme törvényeket itt nem részletezzük, csak általános jellemzésül említjük fel, hogy szigoruan büntették a gonosztevőket, a rendbontókat s a szigorú és igazságos büntetés nemcsak az egyszerű embereket, sujtotta ha bűntényt követtek el, hanem az ország legmagasabb tisztviselőit is büntette, ha hivatalukban igazságtalanok és álnokok voltak. Az erélyes és igazságos király örködött a törvények felett s szeme meglátta a bűnt mindenütt

és nem engedte, hogy tévutra vezessék s a törvényeket kijátszák.

Rövid idő alatt helyre is állott az országban a rend, igazságosan folyt a kormányzás, biztosságban volt az emberek élete és vagyona, a nép jóléte folyton emelkedett. »Egész Magyarország oly rendben és gyarapodásban virágzott, hogy szent István király idejétől fogva törvényben, szabadságban, vagyonosságban soha oly jelesen nem ragyogott.«

II.

László király szeretetteljes bánásmódja, a fehérvári csodás események látása, melyek mindenkire nagy hatásuak voltak, Salamon lelkét nem indították meg. Szívében az önzés és gyűlölet még mindig megmaradt s csak alkalmat keresett, hogy kitörjön. Először Németországba futott s midőn látta, hogy onnét fegyveres segítséget nem kap, a haza ellenségeihez, a pogány besenyőkhöz vagy kunokhoz ment, kik egyszer már betörtek az országba. Salamon megtagadva királyi származását, hazaszeretetét, becsületét a pogány be-

senyő vezért *Kötesket* rábeszélte, hogy támadja meg Magyarországot s azt ígérte, hogy az ország keleti részét, Erdélyt átadja neki, leányát pedig nőül veszi. Kötesk elfogadta Salamon ajánlatát s 1085. ugyanazon az uton, melyen tizenhat évvel azelőtt, a vad, száguldozó csapatok újra bejöttek Magyarországba s a Szamos és a Tisza mindkét partján levő vidéket egész Borsodig s a Nyírség alsó részéig kirabolták és feldúlták.

László ellenök sietett s apróbb csatázások után a Nyírség északi részén nagy ütközetet vívott velök s a rablók »összetörének színe előtt« és »mint a faggyu a tűz ellenében úgy elolvadának ő előtte és nagy diadalmat vőn rajtok.« Salamon király és Kötesk futva menekültek ki az országból. Nagy hadi zsákmány jutott szent László birtokába s a kegyes király ebből »sok ajándékokat osztogata az egyházaknak« és hálából »rakata egy szentegyházat ur Istennek tisztességére.«

Ekkor alapította a nagyváradi püspökséget is, hol korábban már szép templom és prépostság állott szintén az ő kegyes bőkezűségéből.

A néprege utóbb számos csodálatos eseményt kapcsolt szent László emegyőzelméhez is, bizonyságul arra, hogy későbbi időkben, a következő századokban is mily szívesen foglalkozott népünk képzelme a nagy és szent király emlékével, kit már életében csak *kegyes királynak* neveztek. Az ő nevével hozta összeköttetésbe a hegyekben fakadó forrásokat, melyeket a néphit szerint az ő könyörgésére fakasztott Isten, hogy seregei szomjukat olthassák, a sziklák mélyedésein az ő lovának patkónyomait vélte feltalálni s róla nevezte el azon helyeket, melyekre a szent király életéből csak némi homályos hagyomány vonatkoztatható volt.

Abaujmegyében, Jászó-Debrődön él az egyik ilyen néprege. A falu határában egy bő vizü forrás van, melyet a nép szent László kutjának nevez. A rege azt beszéli, hogy midőn László seregével ott járt s a szomjuságtól elcsigázott katonái kinjukban feljajdultak, a szent király imádkozott magában s lova patkójának helyéből azonnal víz fakadt föl. S még több ilyféle regét kapcsolt a néphagyomány szent László emlékéhez, an-

nak jeléül, hogy a nagy királyra mindenkor szívesen gondolt.

Salamon királynak szintén regés sorsát említjük itt még fel. Midőn az országból menekülni kényszerült, a bujdosó király mindinkább mélyebben sülyedt erkölcsileg. Rabló besenyő csapatokhoz csatlakozott s azokkal Görögországba ment. A görögök azonban elűzték a rablókat s a ki nem menekülhetett el, azt megölték. Salamon is az elveszettek között volt. Az egyik régi hagyomány azonban máskép adja elő a dolgot. E hagyomány szerint Salamon a menekülők között volt s midőn társaival egy nagy erdőhöz érkezett, a hányt-vetett életű király lelkében itt szent elhatározás fogamzott meg. Társainak azt monda, hogy pihentessék kissé lovaikat, ő mindjárt vissza jön s letéve pajzsát eltűnt az erdőben, hogy soha többé vissza ne térjen. A kegyes hagyomány azt tartja róla, hogy remetévé lett s egész életét zárándoklásban, böjtölésben, imádkozásban töltötte el. »Érezve a legirgalmasabban fenyegető Isten kezét, elkövetett tetteinek emlékére feljajdulva, vétkeit szíve törődésével és vezekléssel megbáná.«

Isztria félszigetén Pola város közelében egy vadon erdőben remetéskedett. Mint remete még egyszer eljött Magyarországra, látni akarta egykori hazáját mielőtt az örökös hazába költöznék, látni akarta szent Lászlót, kit egykor gyűlölt. Utközben senki által fel nem ismerve zárándok ruhában érkezett Székesfehérvárra Nagyboldogasszony ünnepére s ott a templomajtóban a koldusok között foglalt helyet. A mise végeztével a kegyes László király a templomból kijövet szokása szerint maga osztogatta az alimizsnát az egybegyűlt szegényeknek. Midőn Salámonhoz ért egy forró könnycseppet érzett a király kezén, figyelmebben nézett a koldusra s felismerte benne rokonát Salamont, ez azonban a nagy néptömegben hirtelen eltűnt. Hasztalanul kerestette őt azután a kegyes király, többé nem lehetett megtalálni.

Salamon polai magányában fejezte be vezeklő életét és szent hírében halt meg. Az egykor koronát viselt szent életű remetének emléknapiját a polai egyház emlékezetet tulhaladó régi időtől fogva október hó 29-én tartja meg.

A besenyők legyőzése és az ország

békéjének helyreállítása után a kegyes László király, mint a római katolikus egyház hű fia és igazi buzgó katolikus, nemcsak alattvalóinak adott minden tetteben istenes szent példát, hanem hitéhez való ragaszkodását a külföld előtt is megmutatta. IV. Henrik császár bűneiben megátalkodva VII. Gergely pápa ellen fegyveres néppel indult Romába s az aggastyán pápa csak nagy nehezen tudott előle menekülni. A szentéletű pápa számkivetésben halt meg 1085. Felváltotta őt szent Péter székén III. Viktor pápa, kit a császár szintén üldözött s nem is akarta őt pápának elismerni. Németországnak jobb érzésű emberei 1087. Speierben gyűlést tartottak s László királyunk ide követeket küldött s a pápával is tudatta, hogy ő az anyaszentegyházhoz hű marad s az egyház fejének védelmére huszezer magyar lovast ajánl fel. Ily módon mutatta ki a mi szent királyunk, hogy az egyház védelméért, ha kell, kész fegyvert is fogni,

Németország jobb érzésű vallásos lakószai bámulattal voltak eltelve Magyarország szent és dicső királya iránt, kinek jámborsága, vitézi hirneve, kormányzói

bölcsesége, páratlan igazságszeretete, fogyhatatlan kegyessége alattvalóinak örömét és boldogságát képezte. Méltán felmerülhetett a németeknél is az óhaj-tás romlott császáruk IV. Henrik helyett ily nagy és nemeslelkű uralkodót látni a trónon s talán innét származott ama hagyomány is, melyet némely későbbi magyar krónikákban találunk, hogy Lászlót a német fejedelmek felkérték a császári korona elfogadására, de ő azt szerényen elutasította, »mert csak magyar akart lenni«, csak hazájának akart minden erejével szolgálni.

László király magánéletében is épen úgy mint nyilvános tetteiben szent és buzgó kereszténynek mutatta magát. Amily hive volt a római kath. hitnek a magánéletben, épen oly bátor hive volt a nyilvános életben is és aminőnek külsőleg mutatta magát, ugyanolyan volt bensőleg is. Miként fiatal korában nem vágyódott szíve a földi kincsek után: épen úgy nem ragaszkodott azokhoz a királyi trónon sem. Szent László legenda kiválóan magasztalja az ő bőkezű adakozásait, »mert valamennyi egyház és kolostor gazdagodott az ő alamizsnái-

val», kifogyhatatlan volt a szegények iránt való jótékonysága, kiknek személyesen osztogatta az alamizsnát, »mert nagy és bőkezű vala, dicsőséges neve szerint.«

Az ország gondjaitól üres óráiban legkedvesebb foglalkozása volt az imádság. Királyi fény és gazdagság volt előtte s ő a kényelem és a gazdagság használata helyett önmagát sanyargatta. »A bőjtöt és imádkozást szüntelen gyakorolja vala. Népe bűneit siratja és szíve oltárán magát Istennek élő áldozatul felajánlja vala.« Szabad idejében sokat van a templomban, sőt még akkor is, »hogy ha az éjjeli virrasztások és hosszabb imádkozások miatt el talált fáradni, nem keres vala kényelmes ágyat, hanem az egyházak tornáczaiban pihen vala egy keveset«. A szentéletű királyt Isten már életében csodákkal tüntette ki. Így midőn »egy éjtszaka szokása szerint a váradi monostorba mene, hogy imádkozzék s történt, hogy amint sokáig elmélyedt az imádkozásba, komornyikja, ki künn várakozik vala rá, elunván a hosszas várakozást, fölkele és betekinte és látá, hogy ura megdicsőült testével

csudálatosan a levegőbe emelkedett; a szent férfiut, bár még e testben él vala, a test sulya nem nyomta le, hanem érdemeinek felsősége a mennyei polgárok társaságába emeli vala.«

A kegyes szivü és nagytekintélyü királyt bizalommal keresték fel ügyes-bajos dolgaikban nemcsak saját alattvalói, hanem még a külföldi fejedelmek is. II. Boleszló lengyel fejedelem kénytelen volt Lengyelországból menekülni. László király nagy szivességgel fogadta földönfutóvá lett rokonát s nemcsak vele érezette kegyességét, hanem fiával is, mert midőn Boleszló meghalt, árván maradt kiskoru gyermekét, Micziszlavot, László atyai gondossággal és szeretettel neveltette s a gyermekből csakugyan oly kitünő erkölcsü ifju lett, hogy ritkitotta párját. Hasonló kegyességet mutatott a szent király minden rendü és rangu ember iránt, ki nehéz körülményeiben hozzá fordult.

III.

A Salamon által utolsó izben okozott háboru után öt esztendeig nyugalom volt az országban s a béke áldásos idejében

a szent király bölcs kormányzása alatt jólétben és jó erkölcsökben növekedett az ország. Az 1091. évben ismét fegyverre szólította a kegyes király hű nemzetét. E háboru nemcsak muló dicsőséget, hanem még manap is létező eredményt hozott a hazára. Ebben a háboruban szerezte meg László király a nemzet számára *Horvátországot*, mely sok viszontagság után is egész mai napig kiegészítő része a magyar királyságnak. Horvátországban, mely ebben az időben még az Unna és Száva folyón is tulterjedett, s a mai Bosnyákország egy részét is magában foglalta, szent László sógora Zvoimir, volt a király, ki ott egy évvel előbb kezdett uralkodni, mint László Magyarországon, azonban már az 1087. évben meghalt. Halála után, mivel fia nem volt, minden rend felbomlott az országban. Hatalmaskodó horvát főurak versenyeztek a trónért s emiatt polgárháboru ütött ki, mely alatt rablás, pusztítás, öldöklés mindennapivá lőnek a tartományban. Zvoimir özvegye Ilona királyné, kit ellenségei sanyargattak, testvéréhez, László királyhoz fordult segítségért, kit különben többen a hor-

vát urak közül is felszólítottak, hogy vessen véget a horvátországi zavargásoknak és foglalja el az országot. László hajlott a felhívásra, nagy sereget gyűjtött s az 1091. év tavaszán Horvátországba indult.

Midőn szent László királyunk Horvátországba vonult, a zavargó horvátok egyik része megkísérlette az ellenállást, azonban László egymásután bevette váraikat s bátor magyar lovasseregével szétverte az ellenszegülőket. Miután az elfoglalt országban a rendet helyreállította, azt a magyar korona országaihoz kapcsolta s kormányzójává unokaöccsét Álmost, Gézának fiát, nevezte ki.

Uj alattvalóinak lelki üdvéről is gondoskodott a szent király, midőn *Zágrábban* fényes templomot építtetett és püspökséget alapított az első magyar királynak, szent Istvánnak tiszteletére. Ezen egyház első püspökévé udvari káplánjai egyikét, a cseh származásu *Duh* nevű papot tette, ki a horvátokat anyanyelvükön tudta tanítani.

Mialatt László királyunk győzelmes hadseregével a dalmátországi hegyekig lement dél felé, azalatt Magyarországot

kelet felől ismét veszélyes ellenség támadta meg. A Fekete tenger partján lakott akkor a harcias kun nép, mely még csak sátorok alatt tanyázott és leginkább a szomszéd népek kirablásából élt. Vakmerők, szilaj természetűek voltak a kunok s olyan ügyesek és bátrak valának, hogy röptében lenyilazták a madarat, a legnagyobb folyókat átusztatták börtömlőkön s gyors lovaikon száguldozva mint a villám jöttek és eltűntek.

Mig a király távol volt, azalatt a kunok ezrekre menő csoportokban bejöttek a *törcsvári* hegyszoroson Erdélybe s néhány nap múlva már már a Maros és Aranyos folyók mentében, messze terjedő vidéken felégetett, rombadőlt falvak jelzik utjokat s az elpusztult és kirabolt helyekről rabszíjra fűzött lakósok nagy számát viszik magukkal további kalandozásaikra. A rabló csapatok a *Királyhágónál* átjönnek a Tiszántulra s rohanó vizárként előzönlík az alföld rónáját, melynek gazdag legelőin nagy nyájakat, vagyonos lakósainál kincseket találnak. Hevesmegyében átkeltek a Tiszán is és sehol ellenállásra nem akad-

tak, mert a megrémült lakósok közül a ki csak tehetett menekült a rablók elől. A Tisza és a Duna között három csoportra oszolva dél felé mentek, hogy az országból kivonuljanak. Soha még ellenség addig annyi zsákmányt nem rabolt Magyarországból mint a kunok ez alkalommal s temérdek volt az elfogott magyar, kiket magukkal hajtottak. E megkínzott és elcsigázott foglyok sirva beszélték egymásnak, hogy melyik városból és faluból valók és »mély sóhajjal emelték fel szemüket az égre Ahhoz, a ki ott fenn van és ismeri a jövő titkait.«

A gőgös ellenség, mely dicsekedve mondogatá, hogy harczolva jött be és vadásztatva megy ki az országból, mielőtt elérte volna az ország határát, nagy megaláztatást szenvedett. László király még Horvátországban meghallotta e nagy csapást, mely távollétében az országot érte s amennyire csak lehetett a legnagyobb sietséggel folytonosan nyargalva jött seregével, hogy az ellenséget utolérje. Temes megyében el is érte az ellenséget s midőn megtudta, hogy alattvalói közül mindenféle rendű és nemű embereket mily nagy számmal visz fog-

lyul az ellenség, a kegyes király rendkívül felindult s életét kész volt feláldozni, hogy a foglyokat kiszabadítsa. »Itt halok meg veletek ha kell, mondá vitézeinek, de nem nézem, hogy miként viszik a nőket, a gyermekeket rabszolgaságba« — s kezébe ragadta a vörös hadi zászlót, villámsebességgel nyargalt serege élén az ellenségre. A hatalmas erejű, vitéz király erős csapásai alatt rendre hull az ellenség s megriadva menekülni akartak előle, azonban nem menekülhettek meg, mert László király seregével körülfogta a kunokat, »hogy egy urnál több el nem szaladhata közölök.« Elveszett már a kunok közül a fővezér *Kapolcs* és vele sok vitéze. A többiek is körülfogva lévén a magyar seregtől, mind fegyver által vesztek volna el, hacsak a kegyes László király meg nem könyörül rajtok. Mikor a kunok már nem védekezhetnek sem el nem menekülhetnek, a király nem engedi, hogy vitézei megöljék őket: »Ne vágjuk ez embereket, mondá a király, fogjuk el őket és hadd éljenek ha megtérnek.« Az elfogott kunokat a király letelepítette az országban s e foglyok eltanulva a

magyar nyelvet és szokásokat, felvették a keresztény vallást s a hazának hasznos polgáraivá lőnek. E letelepített kunok utódainak tartja a hagyomány a jász-kunokat, kik a mai Jász-N.-Kun-Szolnokmegyének a Duna és Tisza között elterülő részén laknak.

A nép regéje ezen hadjáratról is csodás eseményeket jegyzett fel, melyek a szent király nagyszerű alakját, életének szentségét dicsőítik s ragyogó fényárral övezik. Mikor a kunokat üldöző király seregével nagy pusztaságba jutott, hol nem vala mit enniök, a szent király elvált egy kis időre táborától »és imádkozva leborulván, Isten irgalmáért esdekel vala, hogy a ki Izrael fiait manna esővel táplálta vala, ne engedje a keresztény népet éhhalállal elveszni. S midőn fölkelve a könyörgés után visszatért, ime szarvas és bivalycsorda jő vele szembe s vadságát levetkezve vele együtt a sereg közepébe gyülekezék.« Az állatokból annyit fogtak, amennyire csak szükségük volt s mind magasztalták Istent, ki a szent király kérésére ilyen irgalmasságot tett.

Mint egykor Mózes az izraelitákat

csodáról csodára vezérli a pusztában: úgy vezeti a szent király is csodás jelenetekre magyar népét e hadjáratban. A hegyek közé jutva a szomjuságtól eltikkadt serege nem talál ivó vizet s miként Mózes vesszejével vizet fakasztott a sziklából: a szent király is Istenhez fohászkodik s azután kardjával megüti a kösziklát, melyből egyszerre üde vizsugár szökellik fel s a forrás bőven árasztja tiszta vizét a lankadó harczosok felfrissítésére.

Még azt is beszélte a rege, hogy midőn a futó kunokat a magyar sereg üldözte, a kunok, hogy a magyarokat az üldözéstől visszatartsák, marokszám szórták az elrablott aranyat és ezüstöt s a magyar lovasok leugráltak lovaikról az eldobált kincsek felszedésére. A király hasztalan szólítgatta a pénzvágytól elcsábított harczosokat az ellenség üldözésére, s ezért mikor látta, hogy az ellenség e csellel megmenekül, Istenhez fohászkodik, hogy távoztassa a kincsvágyot harczosai szivéből s ime a csillogó kincsek azonnal átváltoztak értéktelen kavicsokká.

Midőn pedig Torda-Aranyos megyé-

ben seregétől elválva egykor a király Torda környékén egyedül lovagolt gondolatokba mélyedve a hegyek között, csak későn vette észre, hogy nagy sereg kun rabló támad feléje. Menekülni már nem lehetett, a tulnyomó erővel szembeállni hasztalan lett volna, a király a veszély láttára Isten oltalmába ajánlja magát s egyszerre a nagy hegy közepén kétfelé válik s szédtő örvény meredek sziklafalakkal tátong ott a király és üldözői között. Így beszéli el a rege annak a nagy hegyhasadéknak eredetét, mely Erdélyben tordai hasadék neve alatt ismeretes.

Ily mondákat fűzött utóbb a kegyes királyért lelkesülő egyszerű nép regélő szava ezen háboruhoz, melyből még azon évben, alig egy hónap múlva, újabb háboru keletkezett. A Temes folyó környékén történt ütközetből, mint mondtuk, egyetlen ur menekülhetett csak el a kunok közül, akit *Ecsembő* néven említenek történeti adataink. Az elmeneült kun elbeszélte a mai Oláhországban tanyázó kunoknak a rájuk nézve szerencsétlenül folyt ütközetet. A felingerült kunok boszut esküdnek László királyunk

ellen. Néhány nap múlva követet küldenek a királyhoz s a követ kevély hangon fenyegetve kívánja Lászlótól, hogy bocsássa haza az elfogott kunokat, különben ismét eljönnek Magyarországra. László király mosolyogva nyugodtan hallgatja a követ fenyegetőzését s a kérelmet megtagadja.

Nomád népnek, mely rablásból él és fegyverét mindig magával hordja, hosszas előkészület nem igen kell a háborúra. Mikor a követ visszatért a boszus kunok felkészülődve Magyarország ellen indultak. Ámde a bölcs László király megelőzte őket, mert mielőtt beértek volna Magyarországba, ő seregével Orsovánál átkelt az ország határán s augusztus havában egyik napon kora hajnalban közel a Dunához találta őket. Azonnal rajtuk ütött seregével; a király maga folyton a kun vezért Ákost kereste s midőn rátalált, mindjárt az első összecsapásnál keresztül szurta őt. A kun sereg nagy vereséget szenvedett, mert »összetörte az Ur a kunokat a magyarok színe előtt. S ez volt a kunoknak szent László király idejében utolsó bejövetelek Magyarországba.«

Hálaadásul eme kettős győzelemért a király még abban az évben nagy apátságot alapított Somogyvárott a »Szentháromság, szent Péter és Pál és szent Egyed hitvaló« tiszteletére. Ezen apátsági kolostor szerzetesei francziák voltak, kiket a király a francziaországi saint-gillesi kolostorból telepített le Magyarországra. Ezen tudós és művelt franczia szerzetesek letelepülése az országban nagy befolyásu volt a nyugoti műveltség elterjesztésére, mert még azután is sokáig Francziaországból kerültek oda a szerzetesek.

A következő év elején László király rövid ideig tartó hadjáratot vezetett az oroszok megfenyítésére, kik a kunok szövetségesei voltak s az ő biztatásukra jöttek azok Magyarország ellen. Oroszország ekkor még nem volt egységes ország, hanem több kisebb apró fejedelemségre oszlott. Magyarországgal határosak voltak Volodár és Vaszilko fejedelmek tartományai, melyek a mai Galicziában, Bukovinában terültek el. Midőn László király seregével átment az ország határán, az oroszok nem tudtak ellenállani a hatalmas királynak, azért ke-

gyelmet kértek s a kegyes király megelégedvén a fenytéssel hamar megkegyelmezett nekik s visszatért az országba.

Mig László Oroszországban járt — úgy tartja a néphagyomány — nagy csapással látogatta meg Isten Magyarországot. Több helyen nagy földrengések voltak, majd kitört a pusztító ragályos betegség, a pestis, és százankint hullott a nép. Mikor László király visszatér, látja a nagy nyomort, a nép rendkívüli félelmét. A szent király Istenbe vetett erős bizalommal s alázatos lélekkel irgalomért esdekel népe számára. A hálás nép regéje úgy beszéli, hogy László király imádságára Isten csodálatosan segített a népen. Miként Mózes a rézkigyót állította fel a pusztában s a ki arra rátekintett, egyszerre meggyógyult: László király is csodálatos módon szerzett népe számára gyógyító orvosságot. Kilövi nyilát s az előtt nyíl a levegőben egyet kanyarodva hirtelen leesik s egy kis füvet jár keresztül és e fű gyógyító erővel birt. A ragályos betegségben sinlődőket olyan füvel érintették s azok egyszerre meggyógyultak. E füvet a há-

ladatos nép ma is Szent László fűvének nevezi és e regével hozza kapcsolatba.

IV.

A buzgóságában fáradhatatlan királynak mindennemű foglalkozásai között a legfőbb gondja mindig Isten dicsőségének előmozdítása volt. Békében, háboruban nem földi élvezek és muló dicsőség után vágyódik, hanem szívének minden érzelme, elméjének minden gondolata Istenéhez emelkedik. Önnön lelkének üdvössége és alattvalói boldogítása volt célja, de nem csupán földi békét és jólétet óhajtott szerezni szeretett népe számára, hanem nagy gondja volt arra is, hogy lelkük üdve a földiek miatt kárt ne valljon.

Nemcsak névleg volt szent István királynak apostoli utódja, de tetteiben is apostoli lelkületet tanusított. Szíve mélyéből ragaszkodott Krisztus egyházához s királyi gondjai között a legelső helyen állott, hogy az apostoli katolikus hitet sérthetetlenül megóvja minden külső és belső támadás ellen s a vallássosságot, az istenitiszteletet minél jobban előmozdítsa. Nemcsak szívében,

hanem tetteiben is, nemcsak magánéletében, hanem kormányzói működésében is egyformán igazi buzgóságot, hitéért való lángoló lelkesedést mutatott.

László király hitbuzgóságának, apostoli lelkületének egyik legszebb emléke az 1192. évben *Szabolcsban* megtartott országos zsinat és ugyanakkor tartott országgyűlés, melyek egymást működésükben támogatták s közös eredményük ama bölcs törvényekben nyilvánult, melyek felvirágoztatták a hitéletet s boldoggá tették a hazát. A szabolcsi zsinat királyi zsinat volt, melyet azért nevezünk így, mivel ugyanazon helyen egyszerre országgyűlést is tartottak s az egyházi törvényeket az állam, hogy azoknak nagyobb erőt kölcsönözzön saját törvényei közé felvette s azok megtartását polgári büntetésekkel is biztosította.

E zsinat azon célból jött össze, hogy az egyházi fegyelmet minél inkább javítsa, az isteni tisztelet rendjét, az egyház külső és belső életét szabályozza s a keresztény vallásnak oltalmazását törvényben biztosítsa. A szabolcsi zsinat határozatainak bevezetését törvénykönyvünkben a következő szavakkal talál-

juk : »Teremtőnknek és Megváltó Urunknak Jézus Krisztusnak uralma alatt, az Ő megtestesülésének ezer kilenczvenkettedik évében május 21-én Szabolcs városában szent zsinat tartatott Lászlónak, a magyarok legkeresztényebb királyának elnöklete alatt, országa összes püspökeivel és apátjaival, nemkülönben az összes főrendekkel az egész papság és nép jelenlétében. Mely szent zsinatban kánonszerűleg és dicséretesen a következő végzések hozattak.«

Ezen végzések közül nevezeteseek azok melyek megkövetelik, hogy a papok tanult és erkölcsös emberek legyenek. A keresztény vallás megerősítésére nézve számos törvényt találunk a szabolcsi zsinat eredményekép. Mivel voltak az országban ekkor még némely félreeső helyeken olyanok, kik titokban még a régi pogánysághoz ragaszkodtak, azért a törvény elrendeli, hogy ha valakiről kitudódik, hogy forrásoknál, ligetekben pogány módra áldozatot mutat be, akkor büntetésből az olyannak marháját veszik el¹⁾. Nagy gondot fordított a zsinat a

¹⁾ c. 77

vasárnapok és ünnepek megülésére, azért elmondja, hogy a vasárnapokon kívül miféle ünnepeket kell megtartani Magyarországon. Az ünnepek abban az időben sokkal számosabbak voltak mint jelenleg; így a többi között megünnepezték akkor szent János evangelistának, az apró szenteknek, szent György vértanunak, Fülöp és Jakab apostoloknak, keresztelő szent Jánosnak, szent Lőrincz vértanunak, szent Máténak, szent Gelértnek, szent Mihálynak, szent Imrének, szent Mártonnak, szent Andrásnak és még más szenteknek emléknapjait, mely napok jelenleg már nem ünnepek¹⁾. E napokon épen úgy mint a vasárnapokon mindenkinek meg kellett jelennie büntetés terhe alatt a szentmisére. Ha a falu távol esett a templomtól s rossz idő vagy ut miatt nem mehetett el a nép a templomba, akkor egy embert küldöttek el, a ki a község nevében három kenyeret és egy gyertyát ajánlott fel.²⁾ A ki vasárnapon vadászott, annak elvették kutyáját, lovát, s azután ökörrel kellett azt kiváltani.³⁾ Hasonlókép bün-

¹⁾ c. 38. — ²⁾ c. II. — ³⁾ c. 12.

hódott, a ki vasárnap a misét elhanyagolva vásárra utazott. A kereskedő, ha vásáros bódéját vasárnap állította fel, tartozott azt lebontani.¹⁾ Gondoskodott a szent király arról is, hogy az akkor már nagyon elszaporodott zsidóság ne botránkoztatassa meg a keresztény népet, melynek országában lakik, azért a szabolcsi zsinat és gyűlés rendelkezései között találjuk azon törvényt is, hogy a zsidó, ha vasárnap vagy valamely más ünnepen dolgozik, büntetésül dolgozó szerszámát veszítse el.²⁾

A keresztény vallás tisztaságának fentartására s a jövevény zsidók és izmaeliták ellen való megoltalmazására az apostoli lelkületű szent király törvényhozása nagy figyelmet fordított. Az egyház mindig oltalom alá vette a zsidóságot, s nem akarta, hogy erőszakkal megkereszteljék vagy agyonverjék őket, de viszont azt sem engedte meg, hogy a keresztény országokban a keresztények fölé emelkedjenek s fölöttük hatalmaskodjanak. A pártfogásért ritkán fizetett hálával a zsidóság, hanem rendszerint

¹⁾ c. 15. 16. — ²⁾ c. 26.

ádáz gyűlölettel. Tiltja a törvény a zsidók és keresztények között a házasságot, továbbá, hogy a zsidók keresztény rabszolgákat ne tartsanak.¹⁾ E törvényre különösen azon okból volt nagy szükség, mivel ez időben a zsidóság nagy mértékben foglalkozott rabszolgakereskedéssel s ez egyik legjövedelmezőbb üzlete volt. Az egyház mindenütt küzdött a lealacsonyító rabszolgaság ellen, még inkább kellett küzdenie az ellen, hogy a zsidó keresztény rabszolgát tartson, mivel ez nemcsak lealacsonyító volt a keresztényre nézve, hanem még hitének veszedelmével is járt. Az izmaelitákra vonatkozólag elrendelte a törvény,²⁾ hogy a kik a keresztény vallásra áttértek s titokban mégis a pogánysághoz ragaszkodnak, kénytelenek legyenek lakóhelyüket elhagyni, nehogy példájukkal másokat is megrontsanak.

Gondoskodás alá vette a törvény a templomokat, hogy azok az istenitisztet méltóságának megfelelően mindig jó karban legyenek.³⁾ Örködött az egyházi vagyon sérthetetlen fenmaradása fölött

1) c. 10. — 2) c. 9. — 3) c. 8.

s az egyházaknak járó kötelezettségek teljesítését több rendelkezéssel szorgalmazta.¹⁾ Az egyház parancsai iránt való tiszteletet látjuk nyilvánulni ama törvényben, mely a böjtök megtartását szigoruan kötelezővé teszi.²⁾

Hosszasabban is időztünk eme törvények részletezésénél, de mint a szent király uralkodásának tiszteletreméltó emlékeit nem akartuk hallgatással mellőzni, sem pedig azok fölött egyszerű felemlítéssel elsiklani.

A szabolcsi zsinatnak rendkívüli jó hatása volt az országban a vallásos élet emelésére. László király miként hősiességével és győzelmes háboruival tiszteletet és dicsőséget szerzett a hazának a külföld előtt: ugy bölcs törvényeivel s különösen a szabolcsi zsinat végzéseivel a nyugalmat, a jó rendet s az isteni félelmet általánossá tette és a jó erkölcsöket felvirágoztatta.

László király mivel »napjai kívánsága szerint folytak és látta maga körül Isten szeretetének bizonyosságait«, hálaadásul most komolyabban kezdett gondolkozni

¹⁾ c. 30. 33. 39. — ²⁾ c. 31.

azon tervnek megvalósításáról, mely vallásos lelkületében már régóta élt, hogy a Szentföldre zarándokoljon és meglátogassa a helyeket, melyeket Krisztus földi életével megszentelt. A Szentföldre való zarándoklások már ős idők óta nagyon gyakoriak voltak a keresztények között. Mióta Magyarország a keresztény vallásra tért, gyakran láttak itt is Európa nyugoti országaiból jövő zarándokokat, kik az Üdvözítő sirjának meglátogatására indultak. Ily zarándokokat gyakran volt alkalma látni a kegyes királynak is, ki őket bőkezűen látta el alamizsnával. E korban már Európaszerte a Szentföld felé fordult az érdeklődés, sokan meglátogatták azt és annak a helyzete mindenfelé beszélgetés tárgya volt. Előjelei voltak már a később megindult nagyszerű vallásos hadi vállalatoknak, a keresztes hadmeneteknek. Ekkor még nem öltött határozott alakot a keresztes hadjáratok eszméje s László király is nem harczolni, hanem ájtatoskodni akart Krisztus sirjánál. A kegyes király azonban kénytelen volt e tervet egy időre még a körülmények miatt elhalasztani.

Az események 1094. László királyt Lengyelországba szólították. Wladiszlav lengyel király ellen lázadás ütött ki egyik főemberének kegyetlenkedései miatt. Wladiszlav nem tudta elfojtani a lázadást és szent Lászlót hívta segítségül. Ez meg is jelent Lengyelországban, hogy a zavargásokat megszüntesse és a békét helyreállítsa. Kényszerült e célból Krakkó várát ostrom alá venni. A vár ostroma hosszabb időt vett igénybe. A legenda a következő elmés hadi fogást jegyzi fel a magyarok részéről. Benn a városban, de egyszersmind kívül a táborban is az élelmi szerek már fogyatékán voltak. Ekkor László király megparancsolta embereinek, hogy éjnek idején nagy halom földet hordjanak össze a város falai mellett s az egész halmot hintsék be liszttel. Mikor reggel a krakkóiak látták a halmot, azt vélték, hogy az egész mind liszt és azt mondták: »Mi nem tarthatjuk magunkat, miglen megesszik e nagy halom lisztet.« Jobbnak látták azért a megijedt lengyelek egymás között kibékülni. És így László király »tul jára a krakkóiak eszén.«

László visszajövet Csehországon ke-

resztül jött haza. Visszatérése után ismét a szentföldi zarándokut terve foglalkoztatta a szent királyt. Európa nyugoti országaiban már mindenfelé a Szentföld ügyeivel foglalkoznak; *amiensi Péter*, a szentéletű remete, már prédikálva járja be Franciaország falvait, lelkesedés szállja meg a sziveket, gyorsan terjed a vágy, hogy a Szentföldet meg kell szabadítani a pogányoktól, csak a módot nem állapították még meg, hogy miként történjék az; az eszmék forrongtak, a gyulékony anyag egyre halmozódott, csak a szikrát kellett már belevetni, hogy lánggra lobbanjon. S ennek ideje is már közelgett.

Az eszmék hullámverődése Magyarországra is elhatott. Ámde miként a hullámok is egy központból kiindulva minél messzebbre mennek, annál alacsonyabbakká válnak: akként hazánk is távolabb esvén a nyugoton már mind határozottabb alakban jelentkező kereszt-hadak eszméjétől, ezzel még nálunk nem igen foglalkoztak. S László királyunknak tervezett útja is nem hadjárat, hanem ájtatos zarándoklás akart lenni.

Miután László király az országban

mindent jó rendbe hozott, megtette a szükséges előkészületeket, hogy a Szentföldre induljon. Az 1095. márczius havában husvét ünnepén elbucsuzott a magyar uraktól a *bodrogi* várban. Épen azon időtájt tartották Felső-Olaszországban *Piacenzában II. Orbán* pápa alatt a zsinatot, a mely a Szentföld megsabadításáról tanácskozott. Vajjon történt-e itt tanácskozás a határozott alakot még nem is öltött keresztes hadmenet leendő fővezéréről — adatok hiányában nem lehet állítani. Lehet talán, hogy egyesek gondoltak a vitézségéről, jámborságáról egész Európában híres magyar királyra, szent Lászlóra s talán tervben őt szemelték ki fővezérül — és innét származhatott azon állítás, melyet a régi magyar történetírók egy részénél találunk, mintha Lászlót már fel is kérték volna a hadjárat vezetésére.

Szent László király mikor Bodrogban elbucsuzott hiveitől, indulni akart a Szentföldre, ámde egy közbejött körülmény újra megakadályozta őt. Sógorának Otto morva herczegnek gyermekei fordultak Lászlóhoz segítségért II. Bretiszlav cseh király ellen, ki örökösödési

joguktól akarta őket megfosztani. László király megemlékezett Otto sógorának egykoron vele tett szivességéről, pártfogás alá vette Otto gyermekeit s személyesen készült segítségükre indulni. Csapatokat küldött Csehország felé s maga is serege után ment. Komoly háborúra nem került a dolog, Bretiszlav elismerte Otto gyermekeinek örökösödési jogát s miután ily módon László király »a békét tisztességgel helyreállítá« haza felé indult.

Mikor hazajövet július havában az ország határaihoz érkezett, hirtelen veszélyes betegség lepte meg a királyt s »testi erejében teljességgel hanyatlani kezdé.« A király felismerte baját, a szentföldi zarándokut helyett nemsokára az örökkévalóság útjára kellett indulnia, pedig a szentföldi hadjárat terve alig néhány hét múlva a *clermonti* zsinaton már véglegesen el lőn határozva. Ha László király megérhette volna, aligha csak egyszerű zarándokként látogatta volna meg Krisztus sirját, az ő vallásos buzgalma, lelkesedése és hősiessége valószínűleg egy fényes lapot irt volna a magyar haza és a kereszténység törté-

netébe. A Gondviselés máskép rendelte!

Szent László király súlyos beteg volt s érezte halálát közeledni. Magához hivatta az ország nagyjait, szép bucsuzó szavakat intézett hozzájuk, lelkükre kötötte, hogy »az anyaszentegyházat tisztelnék; árváknak, szegényeknek gondjokat viselnék; mindenben igazságot követnének; a mennybeli üdvözítő Krisztus Jézustól el ne szakadnának holtig.« Kijelentette környezetete előtt, hogy teste a felbomláshoz közel van és szent gyónás után »az Ur testét, kiben hiven hitt, kit teljes lelkéből szeretett és a kit teljes erőből keresett, magához vevén, az Urhoz boldogan elköltözött«, az 1095. évi július hó 29-én.

Árvaságra jutott a nemzet, a magyar haza elvesztette legerősebb védőjét, a szegények elvesztették atyjukat; megszűnt dobogni a szív, mely szeretettel ölelte keblére népét, elnémult az ajk, melyből bölcsesség áradott ki s mely törvényt és igazságot hirdetett mindenkinek, lehanyatlott a kéz, mely a csatákban győzelmesen forgatta a fegyvert, a szükölködőknek bőven osztá alamizs-

náit, legszívesebben pedig imára kulcsolódott. Ő a keresztény magyarnak eszményképe, kortársai között a legnagyobb, példakép a koronások előtt, dicsősége korának és az utónemzedéknek.

Érezte nemzete, hogy mit vesztett el ő benne és »sirt előtte az egész magyarság, papság úgy mint a nép, szegény és gazdag egyaránt. Ifjak és szüzek gyászruhákba öltözködve három egész esztendőn át tánczra nem kelték s mindenféle zeneszerszámaik a gyász ideje alatt hallgattak.« Siratták mindenfelé a kegyes királyt, »a ki alatt még a föld is többet termett, mint máskor« és »a kihez fogható király még nem volt Magyarországon,« mivel »ennek idejében Magyarország sokkal gazdagabb levén mint annak előtte csaknem minden országot felülmula gazdagságban, becsületben és dicsőségben.«

LÁSZLÓ KIRÁLY SIRJA ÉS SZENTTÉ AVATTATÁSA.

Nagyvárad volt szent László királynak kedvelt városa. Sokat tartózkodott ott életében, a váradi fényes templom az ő vallásos lelkületét hirdette, a püspökséget is ő alapította s még életében elrendelte, hogy hamvait a székesegyház sirboltjában helyezték majd örök nyugalomra.

A történeti hagyomány úgy tartja, hogy szent László Nyitrán hunyt el s gyászoló hivei megemlékezvén a szent királynak — úgy látszik többször is kifejezett — óhajtásáról, megindultak a király holttestével Nagyvárad felé. Forró nyári napok voltak akkor s e miatt — a legenda elbeszélése szerint — sokan attól tartottak, hogy a hosszú utazás alatt a szent király teste felbomlásnak indul s tanácsot tartván elhatározták, hogy nem Nagyváradra, hanem a kö-

zelebb eső Székesfehérvárra viszik, hol első szent királyunk hamvai nyugodtak. Ámde a szent királyt, a kit már életében is csodákkal tüntetett ki Isten, csodás esemény kísérte utolsó útjában is, hogy végakarata beteljesedjék. Mikor a gyászoló kíséret, most már ázzal a szándékkal, hogy Székesfehérvárra mennek, este egyik helyen megszállott s a szomorúságtól és fáradtságtól mindnyájan elszunnyadtak, akkor történt a nagy csoda, hogy a kocsi, melyen a szent király holtteste volt, minden igavonó barom nélkül, egyedül magától, egyenesen Nagyvárad felé indult. Mikor felébredtek rendkívül nagy volt az ijedtség, hogy a kocsit s a szent király holttestét nem találták. Ide s tova futkostak keresni a halottas kocsit; végre megtalálták s annál nagyobb volt bámulatuk, mikor látták, hogy a kocsi magától nyargal Nagyvárad felé.

A feltűnő nagy csoda, mely a szent király holttestével történt, még inkább fokozta a bámulatot és szeretetet iránta. Óriási nagy néptömeg imádság és zokogás között kísérte László király koporsóját. Hálaímádságot mondtak Isten-

nek a nagy kegyelemért, hogy ily nagy és szent királylyal ajándékozta meg a nemzetet — mert szentnek tartották már akkor — s szomorkodtak mindnyájan, hogy kegyes és jóságos uralkodójukat elvesztették.

A király holttestével megérkezvén Nagyváradra, a székesegyház főoltára előtt a szentélyben megásott sírboltba temették őt. E sírnál indult meg még csak a csodáknak hosszú sora, melyek felülmúlták azokat a csodákat is, melyekkel Isten a szent királyt már életében kitüntette. E sir lett a magyar nemzet tiszteletének egyik szent helye, e sirhoz zarándokoltak a hívők ezrei, e sirhoz jöttek bizalommal telve a betegek, e sirhoz vitték az igazság megtudása végett vitás ügyeiket a viszálykodó felek, királyaink közül többen, kik e szent király lábainál óhajtottak örök pihenő helyet, e sírnál lőnek eltemetve.

A nevezetes csodák a szent király sírjánál mindjárt temetésekor elkezdődtek. A legenda szerint, mikor a temetés alkalmával a szentnek koporsóját nagy néptömeg állta körül, valaki a körülállók közül azt mondta, hogy a szent

király testének rothadó szaga van, holott a többiek mind a legkellemesebb illatot érezték. A gonosz beszédű ember meg is bűnhődött, mert állá tüstént hátra fordult úgy, hogy visszafordítani nem lehetett. Mikor e szerencsétlent az isteni boszu így elérte, keservesen jajgatni kezdett, mondván: »vétkeztem az Isten szentje ellen,« s bánkódva a szent sirjára borult. A kegyes király közbenjárására ugyan meggyógyult, azonban a forradás helye állandóan megmaradt ajakán.

A temetés éjelen a sir körül ájtatoskodó népek az angyalok énekét hallották, kik a hitvallók tiszteletére rendelt mise imáit énekelték s mindjárt másnap szél-tében beszéltek azt, a mit az egyház csak később nyilvánított ünnepélyesen, hogy a kegyes királyt Isten a szent hitvallók sorába vette fel. A legenda szerint a kegyes királyt Isten »megajándékozá a hatalommal, hogy minden hozzá folyamodókhoz mennyei segítséggel lehessen. Azért is a vakoknak látást, a siketeknek hallást, a némáknak szólást, a sántáknak járást ada és a védelem szükségeinek eseteiben segítve az elnyomottaknak vigasztalással szolgálja.«

Különösen két teljesen vak leány csodálatos meggyógyulását beszéli el részletesen a legenda. Az egyik szegény sorsu leány volt, ki hallván a csodák hírét, melyek Váradon László király sirjánál történnek, bizalommal telve jött oda s imádkozás közben hirtelen visszanyerte szeme világát. A másik egy nemes családból való leány, kit miután szülei az orvosokkal hasztalan gyógyítottak, a szent király sirjához hoztak. Hosszabb időn át imádkozott ott a szerencsétlen leány, miközben szemei elvesztése miatt keseregve bőségesen hullatá könnyeit. Sirás közben úgy érzé, mintha szemgolyói kihullottak volna s ijedten felsikoltott. A sikoltásra össze futott a nép s mily nagy vala bámulatuk, midőn a leány teljesen ép szemekkel nézett rájuk s hirtelen visszanyert szemevilágával maga is csudálkozva tekintett körül.

A különféle csodálatos gyógyulások oly nagy számuak voltak a szent király sirjánál, hogy a legendairó azokat mint »közönséges és mintegy kézzelfogható« dolgokat resteli leírni, hanem felemlít egy oly csudát, mely alapul szolgált arra, hogy utóbb a peres felek vitás

ügyeiket az igazság megtudása végett a szentnek sirjához hozták.

II. István király idejében egy nemes vitéz szorult helyzetében kénytelen volt értékes családi vagyonát, egy ezüst tálat, elzálogosítani egyik ispánnak. Az ezüst tál a vitéznek drága emléktárgya volt, mert atyjától maradt rá, ki azt szent László királytól kapta egykoron ajándékba. Az ispán hamis ember lévén azt állította, hogy az ezüst tálat tőle lopták el s nem akarta a vitéznek visszaadni. A peres ügyben a bírák nem igazodtak el, azért *István* király *Valther* nagyváradi püspökre bízta, hogy tegyen igazságot a felek között. A püspök »a szent király érdemeiről a legbizonyosabban meg lévén győződve« azt rendelte, hogy a tálat tegyék le szent László sirjára és az Ur bizonyítsa be, hogy melyiknek van igaza. Ily módon istenítéletre lévén bízva a dolog, mikor az ispán vakmerően a sirhoz lépett, hogy az ezüstitálat felemelje, rögtön összeesett, úgy, hogy félholtan vitték el onnét, a nemes vitéz pedig alázattal a sirhoz járulván, felvette a tálat s hálát adott Istennek, ki szent László érdemeiért igazságát kinyilvánította.

Mivel pedig a szent király sirjánál a legenda szerint »vakok, sánták, csonkák és poklosok vigasztaltatának meg a szent királynak érdeme miatt«, azért mindig nagyobb és nagyobb lön a sirhoz zarándokolók száma s várva várták az időt, mikor az egyház is nyilatkozik és a kegyes királyt ünnepélyesen a szentek sorába iktatja.

Szent László halála után egy század sem telt el egészen, midőn az óhajtvá várt esemény, a királynak ünnepélyesen szentté való avattatása megtörtént. *III. Béla* királyunk kérelmére a pápa elküldötte Magyarországba *Gregorius de Chrescentio* bibornokot, hogy vizsgálja meg szent László csodatetteinek hitelességét. A bibornok a vizsgálatot befejezvén, jelentést tett róla Rómába s ennek alapján *III. Coelestin* pápa az 1192. évben László királyt a szent hitvallók sorába iktatta. László király testének felvétele és a szentté nyilvánítás ünnepélyes kihirdetése az 1192. évi június hó 27. napján történt.

Az ünnepélyre Nagyváradra jöttek Béla király és családja, továbbá az ország főpapjai és főurai a hívők ezreivel.

Elkészült akkorra már a fényes új oltár is a váradi templomban, mely a nemzet új szentjének tiszteletét volt hivatva hirdetni. Felnyitották László király sirját, felvették drága ereklyéit s az új oltárra helyezték és bemutatták az első szentmise áldozatot szent László király tiszteletére. Határtalan öröm és lelkesedés járta át a hon minden lakójának szívét, mert a honfoglaló Árpád nemzedéke, a magyar királyi család, egy század alatt immár a harmadik szentet adta az országnak s a keresztény nemzetek között felmagasztalta a magyar nemzetet. Áldott legyen a Gondviselés intézkedése, áldott legyen első királyi házunk emléke! Szenteket nevelt nekünk a honfoglaló Árpád családja s fényt és dicsőséget árasztott nemzetünkre, melyet a balsors és az idők távolsága sem enyészelt el soha

Ritka égi tünemény és csodás gyógyulások hirdették László király szentté avatását; »Azon a napon és órában, mikoron ő szentséges voltát megkano-nizálták volna, a váradi szent monostornak felette nagy, szép fényes csillag láttaték az égen, az ő szent testének

felette« és majd két óra hosszáig tisztán tündöklött a csillag, melyet »a népek nagy isteni félelemmel és lelki örömmel néznek vala.« Ugyanakkor a nagymise alatt hoztak be a templomba egy gyermeket, »kinek sem kezei sem lábai nem valának, de néminemű feldagadt csomók valának helyettök,« és a jámbor hívők imádságára »bizván a szent kegyes királynak érdemében« a gyermek hirtelen ép testet nyert. »A nagy csodát látván, nagy hálákat adának érette Istennek és a szent kegyes királynak.« Nemcsak a jelenlevőkkel, hanem a távoliakkal is éreztette Isten szent László király hathatós pártfogását. Egy bélpoklos, ki szent László ünnepére Nagyváradra sietett »érdemei ereje által utközben megtisztula.«

Szent László király hathatós pártfogása folyton megvan nemzete fölött s »valóban boldog nemzet és dicsőséges nép az, melyben ilyen fejedelem támadt vala.«

SZENT LÁSZLÓ TISZTELETE ÉS EMLÉKEI.

I.

A mily népszerű volt szent László életében, oly népszerűvé lőn tisztelete szentté avatása után az egész magyar hazában, sőt Magyarországon kívül a külföldön is. Régi királyaink közül sokan koronáztatásuk után a főpapokkal és az ország nagyaival Székesfehérvárról Nagyváradra mentek szent László sirjához, hogy a szent király égi pártfogását kiesdekeljék kormányzásukra. Így tett mindjárt III. Bélának fia *Imre* király, továbbá IV. *Béla*, V. *István*, IV. *László*, Nagy *Lajos*. Elzarándokoltak még szent László sirjához *Robert Károly* és *Zsigmond* királyok, azonkívül két királyné is, *Fennena* III. Endre király neje és *Mária* királyné. Sőt a külföldi uralkodók közül is eljött 1412. *Ulászló* lengyel király, kiről azt találjuk felje-

gyezve, hogy bucsujárása alkalmával Debreczentől Nagyváradig gyalog tette meg az utat. Jöttek a szent király sir-jához évről-évre főurak s az egyszerű hívők ezrei.

A tisztelet a szent iránt s a bizalom az ő hathatós pártfogásába mindig nagy, mindig élénk volt, mert minden időben érezték kegyes jóságát, égi gyámolítá-sát. A XVI. században is *Telegdi Mik-lós* ezeket írja a szentnek pártfogásáról: »Sok csodák lettenek szent László koporsójánál és csak nem régen, a mi időnkben is, emlékezünk róla, hogy né-mely betegek meggyógyulának kopor-sójánál.« Nemcsak hazánkban építettek templomokat, állítottak oltárokat szent László tiszteletére, hanem a távol kül-földön is; így a híres bucsujáró helyen *Mária-Czellben*, a lengyelországi *Czens-tochauban*, s Németországban *Aachen-ben* a szent király tisztelete kiváló ke-gyeletben részesült. Ha veszély fenye-gette Magyarországot, a szent király sirjánál imádkoztak segedelemért, a há-borukba az ő ereklýeit vitték magukkal őseink és a szent király égi pártfogása vezette a magyar zászlókat annyi dia-

dalra a nehéz időkben. Ebből származott ama néprege, hogy midőn Nagy Lajos Moldvában a tatárok ellen hadakozott, szent László felkelt sirjából s lóra pattanva ott harczolt magyarjai élén s félelmes csatabárdjával, melynek senki ellen nem állhatott, kivivta a magyar számára a diadalt. Így történt ez többször is — mondja a rege —; s mikor a pogányok ellen ütközetbe mentek ősünk, eltűnt szent László a váradi templomból s a csata után a lovaglástól átizzadva találták a templom őrei.

A szent király iránt való tiszteletnek és égi pártfogásában való bizalomnak kifejezésére jámbor királyaink közül többen végrendeletileg meghagyták, hogy haláluk után László király lábainál helyezték őket örök nyugalomra. Nagy Lajos és Zsigmond királyok, továbbá Robert Károly második neje Beatrix, és a sokat szenvedett Mária királyné, Nagy Lajos leánya. Szent László sirja körül temetkeztek Váradnak főpapjai, s az ország jámbor főurai közül számosan. Ezért mondja róla a középkori egyházi ének: »Körülfeküsznek téged császárok, püspökök, királyok és jobbágy urak.«

Szent László király népszerű emléke és tisztelete a művészetnek mindig kedves tárgya volt s különösen remekművekben nyert megörökítést temetkezési helyén Nagyváradon. Már a XIV. században felállították Váradon a vár udvarán Szent László szobrát szent István királynak és szent Imre herczegnek szobraival együtt. S még ugyanazon század végén elkészült szent Lászlónak egy másik nagyszerű emléke is, érczből öntött lovas szobra, mely oly módon jeleníté meg a nagy királyt, miként az a nép képzelmében élt, lóháton, kezében felemelt csatabárdjával. E szoborról, melyet Zsigmond király és neje Mária királynő jelenlétében állítottak fel 1390., elragadtatással szóltak mindazok, kik azt látták. A nép képzeletében és regevilágában, helyet foglal ez érczsobor is, mert — úgy beszélték, — ez érczlo szokta vinni a szent királyt csatába, mikor sirjából felkelt, hogy magyarjait győzelemre vezesse. Valahányszor László király sirjából kijött, az érczlo megérezte közellétét, megrázkódott s azonnal meg-elevenült s egy percz alatt elvitte a királyt a csata helyére.

Mindama szép emlékek, melyek Nagyváradon állottak, elpusztultak a XVI-ik században a hitujítás és a török dúlás következtében. A hitujítás nemcsak hitbeli megoszlást okozott a házában, hanem elpusztította az ősök hitbuzgósága által emelt szép emlékeket is. A protestánsok gúny tárgyává tették a katholikus vallás szertartásait, összetörték a hol csak tehették a szobrokat, képeket.

A protestánsok eme dúlásainak ezek áldozatul részben Nagyvárad műemlékei is, sőt az 1565. évben oly ténynyel jegyezték be nevüket a protestánsok Magyarország történetébe, minőt a haza legnagyobb ellenségétől sem lehetett volna várni: feldúlták a váradi templomot, feltörték szent László király sírját s szidalmak és gúnykaczaj között szétszórták a szent király csontjait

Szent László király lovas szobra habár megcsonkítva fennállott még azután is egy ideig, hogy sírját feldúlták. Még az 1609. évből is van tudósításunk e szoborról, mely így szól: »A várkapu bejáratánál áll szent László szobra, melyen ő lovon ülve ábrázoltatik; egykor egész volt és teljesen megaranyozva ..

A ló alatti réztáblán e felirat olvasható : 1390-ben május 20-án Zsigmond király és Mária királyné szerencsés uralkodása alatt, készítteté ez emléket Krisztusban tisztelendő János nagyváradai püspök, szent László király tiszteletére Kolozsvári Márton és György mesterek által.« Erről a szoborról szól szent László régi magyar egyházi éneke a következőkép : »Képed feltették magas kőszálra — Fénylik mint nap, salyog (ragyog) mint arany — Nem elégszik senki tereád nézni.« E remekmű is egészen elpusztult a törökök gyakori berohanásai alatt s ma annak semmi nyoma sincs már. Sulyosan nehezedett a végzet keze Nagyváradra s a régi drága kincsekből és szent ereklyékből nem maradt más neki mint a romok és a multak emléke . . . Szent László királyunk iránt való tiszteletnek maig fenmaradt emlékei közé tartoznak régi jámbor királyaink pénzei. Már az Árpádházi királyaink közül többen szent László nevét vésették pénzeik egyik lapjára, Nagy Lajos királyunk pedig az arany és ezüstpénzekre szent László király alakját verette. E szép szokás a többi középkori királyainknál is megvolt.

Zsigmond, I. Ulászló, Hunyadi János kormányzó és nagynevű fia Mátyás király s utána a Jagelló házból származott két király alatt is szent László koronás alakja diszítette a magyar aranyakat, miket közönségesen László-aranyaknak neveztek. Királyaink e szép szokását követték Erdély fejedelmei közül is többen, különösen Báthori István, Kristóf és Zsigmond, sőt a protestans Bocskay István is; azonkívül még a külföldön is oly tekintélynek örvendettek e magyar szent Lászlós-aranyak, hogy több helyen hasonlókép szent László képével diszített pénzeket vertek.

Szent László dicsőségét s népszerű tiszteletét hirdetik a magyar költőknek szebbnél szebb versei. Alig van életének csak egyetlen mozzanata, alig van egyetlen regéje, mely ne lett volna szép költeményben megénekelve. Legnagyobb költőinknek szolgáltatott ő méltó tárgyat rendkívüli élettörténetével s lelkesíteni fogja az utókor költőit s művészeit mindenkor, a míg csak a nagy ősöknek s az ősök nagy erényeinek tisztelete a szivekből ki nem hal.

A legrégibb magyar egyházi ének

szent László királyról mely mai napig fenmaradt, valószínűleg még az Árpád-házi királyok idejéből való. Annyi bizonyos a benne előforduló egyik-másik kifejezésből, hogy már a XIV. században használatos volt, noha a jelenleg fenmaradt példánya későbbi korban lett leírva. E régi magyar ének a következő:

Idvez légy, kegyelmes szent László kerály,
Magyarországnak édes oltalma.
Szent kerályok közt drágalátos gyöngy,
Csillagok között fényességes csillag!

Szent háromságnak vagy te szolgája,
Jézus Krisztusnak nyomdoka követi,
Te Szentléleknek tiszta edénye,
Sziz Máriának választott vitéze.

Magyarországnak vagy kerálymagzatja
Szent kerályoknak fényes tüköre,
Teneked atyád kegyes Béla kerály,
Hogy hozzá képest kegyes kerály lennél!

Nekünk születil Lengyelországban,
Mennyből adatál nagy csudaképpen,
Más'szor születil szent kereszviztől,
Ősödnek nevén László lön neved.

Mikoron méglen gyermekded volnál,
Kihoza Béla kerály jó Magyarországba.

Hogy dicsekednél te két országban,
Magyarországban es mennyországban.

Te telepedél Bihar-Váradon,
A városnak lől édes oltalma ;
Templomot rakatál szíz Máriának,
Kiben most nyúgoszol minden tisztességgel.

Környölfekesznek téged császárok
Püspökök, kerályok és jobbágy-urak ;
Olaj származik szent koporsódból ;
Tetemed' foglalták az szép sár aranyból.

Téged dicsérnek szent zsolozsmával
Papok, diákok és városnépek,
Téged földnek kereksege,
Mert téged dicsérnek istennek angyeli.

Te dicsekedel kerályszékedben,
Képed' feltötték az magas kőszálra,
Fénlik mint nap, salyog mint arany ;
Nem elégszik senki tereád nézni.

Te arcúl teljes, szép piros valál,
Tekénteteden embereknél kedvesb,
Beszédeden ékes, karodban erős ;
Lám mentent te ejtesz, ki teveled küzdik.

Tagodban ékes, termeteden diszes,
Válladtúl fogva mindeneknél magasb,
Csak szépséged császárságra méltó ;
Hogy szent korona téged méltán illet.

Testeden tiszta, lelkedben fényes,
Szivedben bátor miként vad oroszlán,

Azért neveztek Bátor Lászlónak,
Mikoron méglen iffiudad volnál.

Mert választá az sziz Mária,
Megdicsőite sok jó ajándékkal :
Hogy te őriznéd es oltalmaznád
Neki ajánlád jó Magyarországot.

Fejedben kele az szent korona,
Megbátorejta téged az Szentlélek,
Kezdéd követni atyádnak életét,
Rózsákat szaggatál, koronádban fizéd.

Dicsérjük, magyarok, szent László kerályt !
Bizony érdemli mi dicséretönköt ;
Dicsérjük ötet, angyelok ! mondván :
Idvez légy kegyelmes szent László kerály !

Szent László tiszteletét s a benne
helyezett bizodalmat hirdeti a számos
helység, mely szerte a hazában a szent
király nevét viseli.

A szent király vallásos és hazafias
működésének folytatását pedig a róla
nevezett Szent László-Társulat tűzte ki
feladatául, mely az ország fővárosában
és több vidéki városban is szent László
szellemétől lelkesítve nemes buzgalom-
mal működik feladata teljesítésén.

II.

Szent László királyunk legdrágább emlékei az ő ereklyéi. Szent ereklyéi Győrött, Zágrábban, Kassán, Nagyváradon, Esztergomban vannak Magyarországon, a külföldön pedig Aachenben, Bolognában és Rómában. Ez ereklyék közül a legnevezetesebb *Győrött* van. Szent László király fejereklyéje ez, melyet nagy mellszobor alaku, remekmű, drága ezüst ereklyetartóban a győri székesegyház Héderváry-kápolnájában őriznek s szent László király ünnepén a városban évenként ünnepélyes körmenetben körülhordoznak.

Szent László király eme nevezetes ereklyéje köztisztületnek tárgya lett az 1192. évben, midőn Lászlót a szentek közé iktatták. A szentté avatás alkalmával kivették László király koporsójából a király fejét és karjait, hogy azokat oltárookra helyezve a hivek köztisztületére kitehessék. A szent király fejét gazdag aranyozásu ezüst ereklyetartóba tették s az ereklyetartó a király mellszobrát ábrázolta. A királynak e drága ereklyéje a legnagyobb tisztületben volt

egész Magyarországon. Mi sem mutatja e szent erekleje iránt való tiszteletet jobban, mint azon körülmény, hogy a közép-korban peres ügyeknél kétes esetekben ha nagyfontosságú dologról volt a szó, akkor e szent főre tették le a felek az esküt, mert a hálás nemzet szemében az volt a legerősebb és legszentebb eskü, melyet szent László fejére tették le. A nagyvárad püspök és káptalan, midőn az 1241. tatárjárás alkalmával irataik elvesztek s e miatt birtokügyeiket tisztázni nem tudták, tanukul legöregebb jobbágyaikat idézték be, kik a tatárjárás előtti állapotokra emlékeztek s mielőtt ezek vallomást tettek volna, előbb László király »szent fejére« letették az esküt. Az 1403. évben, mikor Zsigmond királyt törvénytellenes tettei miatt az ország rendei letenni akarták, előzetesen Nagyváradon gyültek össze az urak és szent László fejére esküdtek meg, hogy mindenben együttesen járnak el.

E szent főt vitték Váradon az érkező királyok és főpapok elé, ezt vitték el a háborukba s ezt hordozták körül ünnepeken fényeskörmenetben Várad utczáin.

Azon remekmű ereklyetartó, melyben Győrött szent László fejét őrzik, a XV. század elején készült, mivel a régebbi ereklyetartó, mely nem sokára László király szentté avatása után készült, egészen elpusztult azon nagy tűzvész alkalmával, mely a XIV. század vége felé a nagyvárad székesegyházat elhamvasztotta. Zsigmond királynak az 1406. évben kelt oklevele beszéli el e tüzesetet s felemlíti egyuttal ama csodát is, mely ez alkalommal szent László király ereklyéjével történt. A nagy tűzvész elhamvasztotta a templomot s megolvasztotta a templomban levő arany és ezüst eszközöket, ezek között szent László fejereklyéjének tartóját is és csodálatos! — az ereklye az olvadt érczek és égő zsarátnok között is teljesen sértetlen maradt, még csak a füst nyoma sem látszott meg rajta. A szent király mellszobrát ábrázoló jelenlegi ereklyetartó e tűzvész után még az 1406. év előtt készült.

A protestantismus elterjedésével a hitújítóknak minden valási és honfiúi kegyeletet lábbal tipró tiszteletlensége nem kimélte meg, — legalább a kigunyolás-

tól — eme drága szent ereklyét sem. Gúnyverseket mondtak és irtak ez ereklyéről és a katolikusokról s rágalmazva azt hirdették rólok: »Szent László fejét ti imádjátok, szépen ezüstbe foglaltatok«. Azoktól, kik még a szent király sirját is megbecstelenítették, mást nem is lehetett várni.

Szent László fejereklyéje az 1565. évig volt Nagyváradon s midőn a protestánsok a várost ez évben elfoglalták ez ereklyének is nyoma veszett egy időre és csak az 1595. év táján tűnik ismét elő. Ekkor Erdélyben Gyulafehérvárott volt az ereklye Náprágyi Demeter erdélyi püspöknél, kinek valami módon sikerült azt a protestánsok kezei közül kimenteni. A püspök nem sokáig maradhatott Erdélyben, mert birtokait elfoglalták s neki is menekülni kellett a hitújítók elől. A bujdosó püspök Csehországba Prágába menekült s magával vitte legfőbb kincsét szent László ereklyéjét is. Az 1602. évben Náprágyi püspök pozsonyi prépost lett s oda vitte az ereklyét is, míg végre az 1607. évben a győri püspökséget kapta meg s elhozta Győrbe e drága kincset is. Náprágyi

Demeter mint győri püspök halt el s végrendeletében a győri székesegyháznak hagyományozta Szent László király fejereklyéjét is, mely azóta a győri székesegyháznak féltékenyen őrzött drága kincse. Csak egyszer volt távol azóta az ereklye Győrből, az 1683. évben, midőn a törökök Bécs ellen indulván, Győr vidékén keresztül vették utjokat. Nehogy a drága kincs illetlen kezekbe kerüljön Telekesi István akkori nagyprépost sok veszély között az ország nyugoti határszéleire menekült vele s csak a következő évben tért vissza.

A szent ereklye mindenkor a legnagyobb tiszteletben részesült Győrött. E tisztelet kifejezést nyert Győr város hatóságának és lakosságának ama fogadalmában, melyet a múlt században tett, hogy szent László ereklyéjét a városban a szent király ünnepén évenként körmenettel körülhordoztatja, hálaadásul azon szerencséért, hogy az 1763. nagy földrengés alkalmával Isten a várost nagyobb veszedelmektől megóvta. A szent király iránt való tisztelet nyer kifejezést ama buzgalomban, melylyel emlékét folyton megőrizzük s ünnepét

évről-évre kegyelettel megüljük. Szent László király nagyobb ereklyéje van Zágrábban, melynek egyháza a szent királynak köszöni eredetét. A zágrábi ereklye szent Lászlónak karcsontja, mely drága ezüst ereklyetartóba van foglalva. Mikor került az ereklye Zágrábba, annak idejét biztosan nem tudjuk; — valószínűleg mindjárt László király szentté avatása után.

Az Aachenben levő szent László ereklyét Nagy Lajos királyunk küldötte oda, midőn 1367. ott kápolnát építtetett szent István, szent Imre és szent László tiszteletére. A többi kisebb ereklyék más és más időben jutottak az egyes városokba.

Számos értékes emléktárgy volt még a korábbi századokban a szent királyra vonatkozólag, ámde a viszontagságos multban ezek mind elvesztek. Manap egy-két oklevél, néhány pénzdarab, maig meglevő alapításai és a magyar Corpus Jurisban olvasható törvényei nagybecsű emlékei ama kornak, melyben a szent király uralkodása boldogítja e hazát.

A kegyelet érzelmével emlékezünk meg szent királyunkról s magasztaljuk emlékét, mert »dicső dolog volt Istentől adott ily nagy kormányzóval meglátogattatni.« Nevének fénye az idők távolságával nem kisebbedik, tisztelete háladatos nemzeténél — úgy reméljük — mindig fennmarad. E tisztelet nyilvánult szerte a hazában az 1892. évben, midőn kegyes királyunk szentté avatásának hétszázados évfordulóját ünnepeltük. E tisztelet nyilvánul, midőn nyolczszázados emlékét ünnepeljük meg azon évnek, a mikor a halandók sorából a megdicsőültek közé költözött.

Szent László megtalálta az utat és módot arra, hogy a nemzetet Krisztus egyházával egészen összeegyeztesse, mert belátta, hogy boldoggá és nagygyá

teszi ez által hazáját. Az igazi keresztény magyarnak vallásos lelkülete s honszeretete nyilvánult életében és tetteiben s vonzó példájának fénye hivatkozólag ragyog át a késő századokra, buzdítva, lelkesítve az Isten és a hazaszeretetére.

A szent király példájáról, nagy és fenséges erényeiről vajha soha ne feledkeznék el nemzete! Különösen ti hazám ifjai! az ezer éves magyar hazának reményei, kiknek a Gondviselés az új ezredévet nyújtja működési terület, ne feledkezzetek el László király példájáról. A szent király példáján lelkesülő kegyelet üli ünnepét az ő emléknapjain s e kegyelet fokozódottan éljen szívetekben. Szeressétek azon egyházat, melynek tanítása oly nagygyá nevelte szent Lászlót, szeressétek e hazát, melyért szent László mindenkor önzetlenül fáradozott s melyet nagy tetteivel dicsővé tett.

Élt a magyar nemzet szent László ideje óta is fényes napokat, de élt még többször gyászos éveket. A rege azt beszéli, hogy mikor elődeink idejében egykor nagy veszély fenyegette az országot, László király felkelt sirjából, hogy meg-

védje nemzetét. Keresztény magyar nép! e rege figyelmeztet, hogy fogadd vissza szivedbe szent László hitét s valósítsd meg azt az életben, akkor felébred sir-jából szent László szelleme, hogy újra dicső, hatalmas és boldog legyen a magyarnak ezredéves hazája.

OSZK

Magyar Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

TARTALOM.

	Lap
Előszó	3
Szent László gyermekkora és neveltetése .	7
<p>[Béla herceg száműzetése 7.; házassága 9.; László születése 9.; Béla hercegnek és családjának visszatérése Magyarországra 10—12.; László neveltetése 13.; Béla király 14.; László testvérei 15.; László ifjúkorának jellemzése 15—16.; László ifjúkorának regéi 17—18.]</p>	
Szent László élete királylyá koronáztatása előtt	19
<p>[Salamon király 19.; a győri békekötés 20.; László nyilvános működésének jellemzése 21.; bessenyő betörés és a cserhalmi ütközet 22—25.; a görög háború 25—27.; viszálykodás a király és a hercegek között 27—30.; két legenda 31.; a mogyoródi ütközet 32.; László kegyes lelkülete 33.; Salamon elűzetése 34.; VII. Gergely pápa közbelépése 34.; Salamon Pozsonyban 35.; László harcza Salamonnal 36.; a váci templom legendája 36.; Géza király 37—38.]</p>	
Szent László a királyi trónon	39
<p>[László népszerűsége 39—40.; László király 41.; László a keresztény vallást népszerűvé teszi 41.; László az ország békéjét helyreállítja 42—43.; Salamon elzáratása 43.; István király szentté avatása 44—46.; László törvényhozása 46—48.; Salamon a kunokhoz menekül 48.; a kunok betörése 49.; regék László királyról és Salamonnól 50—52.; László segítséget ajánl a pápának 53.; László király magánélete 54—56.; Horvátország elfoglalása 57.; a</p>	

kunok betörése az országba 58—62.; regék a hadjáratról 62—64.; a kunok utolsó háboruja 65.; az orosz háboru 66.; a csodafü 67.; szent László törvényei 68—74.; László zarándoklatot tervez a Szentföldre 75.; a lengyel háboru 76.; készülődések a keresztes háborura Euroi a nyugoti országaiban 77.; a morvaországi háboru 78.; a király betegsége 79.; halála 80—81.]

László király sirja és szentté avattatása . 82

[László király temetése 82—84.; csodák a sirjánál 84—88.; László szentté avattatása 88—89.; csodák a szentté avatáskor 90.]

Szent László tisztelete és emlékei 91

[Királyok zarándoklása László sirjához 91.; templomok szent László tiszteletére 92.; temetkezések szent László sirjánál 93.; László király szobra Nagyváradon 94—96.; szent László tiszteletének különféle nyilvánulásai 97.; a legrégibb ének szent Lászlóról 98—100.; szent László ereklyéi 101—103.; a fejereklye története 103—106.; zárószó 107—108.]

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

ORIENTÁLIS KÖNYVTÁRAZAT

Országos Széchényi Könyvtár